

II RIIGIKOGU

8. istungjärk.

Protokoll nr. 223 (6).

1925. a.

II Riigikogu koosolek 5. mail 1925. a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 78 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakson**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **K. Wirma**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, portfelli minister **K. Ast**.

P ä e w a k o r d :

1. Kanamunade wäljaweo kontrolli seadus — II lugemisel.

2. Riigimaade põlisele tarwitamisele ja omanduseks andmise seadus — II lugemisel.

3. Maanteede seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

4. Eesti wabariigi Tartu ülikooli seadus — II lugemisel.

5. Küütide määruse § 6. muutmise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **M. wastuwõtmine. Martna:** Awan Riigikogu koosoleku. Riigikogu liigetele wäljajagatud päewakorra kohta muudatusi ei tehta, loen päewakorra wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretäiril teadaande korras.

2. Teadaandmine Sekretäär **J. terwitustelegrammi kohta. Piiskar:** Riigikogule on tulnud terwitustelegramm riigi- ja omawalitsuse teenijate III kongressi poolt.

3. Teadaandmine (Sekretäär **J. Piiskar** kannab ette tähendatud teadaande. Waata otsuste protokoll nr. 223 (6), lisa nr. 2.)
Riigikogu liigete puudumiste kohta
koosolekuilt
aprillikuul.

4. Kanamunade Rahaasjanduse wäljaweo kont- komisjoni aru- rolli seadus — andja **K. Tonkman**
II lugemisel. kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—5.

Kanamunade wäljaweo kontrolli seadus.

I.

§ 1. Kanamune wõib Eestist wälja wedada ainult käesolewas seaduses ettenähtud alustel ja korras.

§ 2. Käesolewa seaduse alla ei kuulu saadetised (post-, raudtee-, laewa- ja muud) kunni 2 kgr. raskuseni ning kanamunad, mis kaasa wõetakse isiklikuks tarwituseks, kuid mitte üle 2 kgr.

§ 3. Isikud ja asutused, kes soowivad Eestist kanamune wälja wedada, peawad endile sellekohased load wõtma. Lubade wäljaandmisel tuleb nõuda, et ekspordööriks oleksid ekspordi nõuetele wastawad ruumid ja sisseeaded. Load annab põllutöominister kokkuleppel kaubandus-tööstusministriga.

§ 4. Eestist wõib wälja wedada kanamune, mis põllutöoministri erimääruste nõuete kohaselt wäljaweoks kõlbulikuks tunnistatud ning warustatud wäljaweo kontrollmärgiga.

§ 5. Kanamunade wäljaweo kontrolli teostab põllutöoministerium wastawate organide kaudu.

Aruandja **K. Tonkman** (loeb):

§ 6. Kanamunade wäljaweo kontrolli teostamise kulude katteks wõetakse wäljaweetawate kanamunade pealt erimaksu, mille normi määrab kindlaks Wabariigi Walitsus põllutöoministri ettepanekul. Tähendatud erimaks ei wõi tõusta üle 1% wäljaweetawate kanamunade hinnast. Kontroleerimise kuludest ülejäänud summa kulutatakse linnukaswatamise edendamiseks.

O. Gustawson (is.): Käesolewa paragrahwi puhul tahtsin teha ühe soowiawalduse põllutöoministrile. Kui wõrrelda kanamunade wäljaweo kontrolli seadust

piimasaaduste väljaveo kontrolli seadusega, siis selgub, et nad täiesti analoogilised on. Selles mõttes jääks üle soovida, et käesoleva seaduse § 6-as ettenähtud norm 1% väljaveetavate kanamunade hinnast pandaks maksma ka piimasaaduste kohta. Praegumaks was seaduses — 20. juuni 1924. a. seaduses — on ette nähtud piimasaaduste väljaveo norm $\frac{3}{4}\%$. See on $\frac{1}{4}\%$ vähem, kui kanamunade väljaveo pealt. Aga isegi seda normi ei ole põllutööministeerium siimaani maksimaalselt kasutanud. Ma arvan, et see protsent tuleks tõsta $\frac{3}{4}$ pealt 1% peale. sellejuures eeldades, et piimasaaduste väljaveo kontrolli seadusesse sisse viiakse wastaw parandus. Käesolevas § 6-as on öeldud: „Kontroleerimise kuludest ülejäänud summa kulutatakse linnukasvatamise edendamiseks.“ See täiendus tuleks ka piimasaaduste väljaveo kontrolli seadusesse sisse wiia. Selles mõttes awaldaksin soowi, et Wabariigi Walitsus lähemal ajal esitaks wastawa parandus-ettepaneku, millega piimasaaduste väljaveo kontrolli kulude katteks wõetaw erimaks tõstetakse $\frac{3}{4}\%$ pealt 1% peale, ning et kontroleerimisest ülejäänud summa kulutatakse piimaasjanduse edendamiseks. Minu arwates on päris loomulik, et sel teel tuleb katsuda saada osagi kuludest, mis lähewad iga aasta piimaasjanduse toetamiseks.

Juhataja **M. Martna**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Tonkman**: Mis puutub rkl. Gustawson'i soowiawaldusse, siis ei saa seda käesolewa seaduse arutamise juures mõõduandwaks pidada ja wastu wõtta. Wahe wõi ja kanamunade väljaveo wahel on väga suur. Ei ole mingit wadjadust, et wõi väljaveo kontrollmaksu tõstetaks, sest wõid weetakse wälja mitme miljardi wäärtuses, kuna kanamune ainult mõnekümne miljoni eest. Siin on teataw wahe olemas ja ei ole mingit põhjust selleks, et wõi väljaveo kontrollmaksu 1% peale tõstetaks. Ka ei ole käesolewas seaduses öeldud, et põllutööministeerium peab tingimata kanamunade väljaveo kontrollmaksu 1% wõtma, waid seaduses on ette nähtud, et see wõib tõusta kunni 1%-ni.

Juhataja **M. Martna**: Panen § 6. hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Näh-

tawa enamusega on § 6. wastu wõetud.

Aruandja **K. Tonkman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 7—11.

§ 7. Põllutööministril on õigus käesolewa seaduse teostamiseks erimäärusi wälja anda.

II.

§ 8. Ettewõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes § 4. nimetatud kontrollmärki- sid käesolewa seaduse wõi selle seaduse § 7. põhjal põllutööministri poolt wäljaantawate erimääruste wastaselt tarwitawad, karistatakse rahatrahwiga kunni 50.000 margani wõi arestiga kunni $1\frac{1}{2}$ kuuni; peale selle wõib kohus süüdlastelt isikutelt kui ka ettewõtetelt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära wõtta kontrollmärkide tarwitamise õiguse kunni ühe aastani.

§ 9. Ettewõtete juhatajaid ja üksikuid isikuid, kes väljaveoks kõlbulikkude kanamunade hulgas esitawad väljaveo kontrollile teadlikult väljaveoks mitte- kõlbulikke kanamune, karistatakse rahatrahwiga kunni 100.000 margani wõi arestiga kunni 3 kuuni; peale selle wõib kohus süüdlastelt isikutelt ja ettewõtetelt, kelle juhatajateks süüdlased isikud olid, ära wõtta õiguse kanamune wälja wedada kunni 2 aastani.

§ 10. Selle seaduse §§ 8. ja 9. ettenähtud süüteoed alluwad rahukohtule.

§ 11. Põllutööministril on õigus §§ 8. ja 9. ettenähtud käesolewa seaduse ja väljaveo erimääruste rikkumise korral ajutiselt kunni kohtuotsuse seadusjõusse astumiseni süüdistatawatelt isikutelt ja ettewõtetelt, kelle juhatajateks süüdistatawad isikud olid, ära wõtta kontrollmärkide tarwitamise ning kanamunade wäljaveo õiguse.

**5. Riigimaade põli-
sele tarwitamisele
ja omanduseks
andmise seadus —
II lugemisel.**

takse wastu
pealkiri.

Üldkommis-
joni aruandja
J. Holberg kan-
nab ette ja
nähtawa ena-
musega wõe-
takse seaduseelnõu

Riigimaade põlisele tarwitamisele ja omanduseks andmise seadus.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 1. Maaseadusega („Riigi Teataja“ nr. 79/80 — 1919. a.) ja maaseaduse laiendamise seadusega („Riigi Teataja“ nr. 89 — 1922. a.) loodud riiklikust maatagavarast, mis väljaspool linnade ja alewite administratiiv piirkonde ning maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatud raudteejaamade, suwikohade ja alewikkude ehituspiirkonde asu-
wad, lahutatakse maakohad põllumajapidamisteks:

1) iseseiswateks wäikemaapidamisteks ja

2) kõrwaltööharuna peetawateks käsitöö, kalameeste, maatöölise ja aiapidamise maakohtadeks ning antakse põliseks tarwitamiseks wõi omanduseks käesolewas seaduses ettenähtud alustel.

Käesolewa seaduse alusel wõib põliseks tarwitamiseks anda ka eluaseme kohti.

R. Penno (as.): Selle paragrahwi esimene lõige läheb lahku niihästi maa-kommissjoni kui ka Wabariigi Walitsuse poolt esitatud redaktsioonist sellepoolest, et sellesse sisse on wõetud „ning maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatud raudteejaamade, suwikohade ja alewikkude ehituspiirkonde“. Tähendab, selle seadusega wõetakse ära terve rida asunduskohti, mis juba maaseaduse põhjal põlise tarwitamise õigusega isikutele kätte on antud. Seda igatahes heaks lugeda ei wõi. Põhjendusena selle lause sissewõtmiseks toodi üldkommissjonis wäide, mis küllalt kaaluw ei ole. Seal põhjendati, et ehituspiirkondades ei olewat maad saada. Meie teame aga wäga hästi, et maaseadus on meie alewikkude loomise ajajärgul tekkinud, ja põllutöoministerium on igal wõimalikul kohal, kus see wõimalik ja tarwilik oli, maid ehituste alla reserweerinud. Kui nüüd nii kaugele minna ja siseministri otsusega hakata wäljaantud maid tagasi wõtma, siis ei oleks see sugugi hea, waid oleks isegi maaseaduse elluwimise takistamine. Mina teen sellepärast ettepaneku see lause kustutada.

Ma kordan weel, ei ole mingisugust kartust, et alewikud selle juures mingisugusesse hädaohu satuksid, sest alewikkudes ja ehituspiirkondades on maad reserweeritud. (O. Gustawson, is.: Kus kohal?) Igalpool. Kui need kohad on antud isikutele põlise tarwitamise

õigusega, siis ei saa teie neid omanikkudelt ära wõtta. Tekkinud on tsiwiil waherkord riigi ja isikuga. Ja sellel isikul on õigus riigilt kahjutasu nõuda, siis kui ta juba teatud maakohale on asunud ja sinna midagi ehitanud.

Põllutöominister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku selle paragrahwi wiimane lõige wälja jätta järgmistel põhjustel. Wiimane lõige näeb ette, et eluasemeid wõib põliseks tarwitamiseks anda. Siin paistab aga mulle järgmine asjaolu silma: meil ei ole ära seletatud see, mida eluaseme all mõeldakse. Warem on räägitud maatöölise kohtadest, maatöölise kohad käiwad nii-kui-nii selle seaduse alla. Aga mis mõistetakse eluaseme kohtade all, kas on need majaplatsid wõi midagi muud, seda mina ei tea. Aga waewalt tahetakse siin seda mõelda, sest ei saaks ju majaplatsi hinnata kui põllumajanduslikku üksust, sest siin tuleb nii wälja, et kõigeparem majaplats on liiwasel, kuiwal krundil, mille põllumajanduslik wäärtus null on. Teinekord wõib asjaolu nõnda kujuneda, et majaplats sugugi hea ei ole, kuna aga tema hind põllumajandusliku mõõdupuuga arwestades kõrge wõib olla. Sellepärast arwan mina, et kuna see mõiste, mis eluaseme all mõistetakse, selge ei ole ja teiseks, et kõik need kohad, mis põlise tarwitamise õigusega mõisatöölisele wälja antud, — iseenesest selle seaduse alla käiksid — ei teeks selle paragrahwi wiimase lõike wäljajätmine mingisugust kahju, waid tooks selgust. Sellepärast teen wastawa ettepaneku.

J. Wain (sd.): Härra põllutöominister kardab selgusetust, mis seaduses wõib tulla siis, kui põlise tarwitamise õiguse alusel ka eluaseme kohti wälja antakse. Sellejuures ei ole põllutöominister warem ega nüüd, ega ka mingisugune teine asutus, hoolitsenud selle eest, et inimesed eluaseme kohti saada wõiksid mõne teise seaduse alusel. Meil wõib leida isegi wäljaweetud materjaale; wõib leida inimesi, kes põllutöoministeriunist mööda minnes otsekohe Wabariigi Walitsuse poole pööravad ja siis põllutöoministeriumi käsutuses olewatest maadest eluaseme kohti saanud on. Minule näib, et kui põllutöoministerium ühelt poolt oma normide järele ja Wabariigi Walitsus teiselt poolt teiste normide järele maad andma hakkawad, siis igatahes

muutuks maa-andmine mitmekesisemaks kui ta selle seaduse järele on. Sellepärast ei pruugiks selgusetuse küsimus väga pealetungiw olla. Mis puutub sellesse, et eluasemeks wõiwad olla väga wäiksed maatükid ja peaasjalikult kuiwad ning sellejuures põllumajanduslikust küljest halwad, ja et eluasemete soowijad wäikemaapidajad, kui nad wõiksid ehitada, maad saades sama tasu eest, mida maksawad riigirentnikud ja asunikud, nagu wõiksid saada odawalt kohti, mis oma asukoha poolest kallimad, siis seda öelda ei saa, sest üldse alewite, suwituskohade ja teised sarnased maa-alad ei kuulu selle seaduse piirkonda, waid selle seaduse lahendamisele kuuluvad need piirkonnad, mis tuleksid põllumajanduse otstarbel kasutamisele. Sellepoolest wõidakse neid eluaseme kohti wälja anda. Meil käsitöökohti niipalju loodud ei ole, et soowijad inimesed nende peale wõiksid elumaju ehitada. Kui nad seda wõiksid, siis oleks ju asi korras. Aga kui niisuguseid kohti tarbeks ei ole, sest maa-alad on juba ära jagatud, siis on loomulik, et juba uued juurdeloodawad kohad wäiksemad oleksid. Silmas pidades, et kohtades, kus eluasemed asutatakse, maa kallim ei tarwitseks olla, kui muu maa, wõib selle seaduse järele täie eduga eluasemed wälja anda. Sellepärast ei tarwitseks wiimast lõiget wälja jätta.

M. Laarman (põl.): Härra põllutöominister soowis, et § 1. wiimane lõige wälja jäetaks, põhjendades seda sellega, et ei olla tarwidust selle järgi, ja et see sünnitada ehk segadust, kui eluaseme kohad riiklikust maatagawarast wälja antakse. Minule paistab sarnane seletus natuke imelikuna. Praegu töötatakse maakommisjonis seaduseelnõu kallal, kus tahetakse eluaseme kohti wõtta eramaapidamistest. Ma ei saa aru, mis mõttes tahetakse panna riigi tagawaramaad eesõigustatud seisukorda. Kui juba eraomaniku maadest tahetakse eluaseme kohti wõtta, siis arwan ma, et ammu peaks seda tegema riigi tagawaramaadest. Kui praeguses seaduses wastu wõetakse see mõte, et eluaseme kohti ka riiklikust maatagawarast saaks, siis lahendaks see palju seda küsimust ja ta ei oleks mitte nii teraw, nagu praegu öeldakse olema. Selles mõttes pooldan mina selle lõike sissejätmist seadusesse. Ma ei ole saanud oma rühmaga läbi rääkida, mispärast

ei saa rääkida rühma nimel, kuid arwan, et üldiselt minu mõtteid pooldatakse.

Juhataja M. Martna: Faktiliseks märkuseks on sõna härra põllutöoministril.

Põllutöominister A. Kerem: Ma tahtsin selle peale tähelpanu juhtida, et mina eluasemete all mitte wäikseid wõi maatöölise kohti mõelnud ei ole. Minule on eluaseme mõiste selgusetu, kuna seda ka kuskil teises seaduses täpsemalt ei ole pretsesseeritud. Põllutöoministerium on planeerimise korras väga wäikseid kohti loonud, aga eluaseme kohtadeks neid ei nimetata. Mis tulewikus selle all mõista tuleb? Üksikuid ärikohti, poekohti wõidakse selle all ehk mõista, kuid minule paistab, et neid ometi siin ei ole mõeldud. Kui aga eluaseme all mõeldakse maatöölisi ja nende kohti, siis mina isiklikult selle wastu ei waidle, kuid leian, et seaduses ilma selle lõiketa on need kohad juba kõik sisse wõetud.

O. Gustawson (is.): Ma tahtsin asetada küsimise härra põllutöoministrile, kuidas tema mõtleb üldse lahendada nende popside maaküsimuse, kes asuwad riigirentnikkude maade peal. Teatawasti on rida popse, kes renti maksab mitte riigile, waid neile riigirentnikkudele, kelle maa peal nad asuwad. Kui nüüd wastawalt härra põllutöoministri ettepanekule käesolew lõige wälja jätta, siis kujutan mina endale ette küsimuse lahendamise järgmisena: riigirentnikkudele müüakse maa omanduseks kõigi sellel asuwate popsikohtadega. Siis tuleb põllutöoministerium seaduseelnõuga — see seadus on juba Riigikogus — neile popsidele tuleb maad anda. Ja et maad saada, tuleb ta wastsetl maaomanikult wõõrandada ja popsile anda põlisele pidamisele wõi omanduseks. Ma arwan, et sarnast edasitagasi protseduuri sugugi tarwis ei ole. Seda asja on ju wõimalik palju lihtsamalt korraldada sellega, et meie juba nüüd popsikohad eraldame sellest maast, mis riigirentnikule läheb. Ma arwan, et wiimane lõige just selles mõttes tarwilik on. See annab wõimaluse käesolewa seaduse alusel nende popside eluaseme küsimust lahendada.

Juhataja M. Martna: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl.): Härra põllutöö-

minister ütles, et olla wõõras termin „eluaseme koht“. Maakommisjonis popside seadust arutades, millejuures ka põllutööministeriumi esitaja wiibis, selle wastu ei waieldud. Sellest wõib mõista, et see termin põllutööministeriumis wastuwõetaw oli, sest kuidas wõis muidu põllutööministeriumi esitaja sellega nõus olla.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on rahaasjanduse ja maakommisjoni kaasaruandjal rkl. Jürman'il.

Rahaasjanduse ja maakommisjoni kaasaruandja **A. Jürman:** See küsimus, mis puudutab eluaseme kohtade wäljaandmist käesolewa seaduse põhjal, oli ka maakommisjonis arutamisel ja õige mitu korda. Maakommisjon leidis siiski, et tarwis on wõtta sisse käesolewasse seadusesse wõimalus ka eluaseme kohti käesolewa seaduse põhjal wälja anda, esiteks sellepärast, et siin käib eluaseme kohtade wäljaandmine nendes piirkondades, mis on wäljaspool linnade ja alewite administratiiv piirkonde ja suwituskohti. Tähendab siin on tegemist eluaseme kohaga maapõllutöölistele, käsitöölistele jne. Kuna käsitööliste ja maatööliste eluasemetest õige suur puudus on ja nende soetamine on rahwamajanduslikult wäga tarwilik, siis leiti, et see küsimus tuleb käesolewa seadusega lahendada.

Mis puutub härra Penno parandusse, siis on ka see parandus, mida maakommisjon toetab.

Juhataja M. Martna: Põllutööminister härra Kerem wõtab tagasi oma ettepaneku. Siis tuleb hääletamisele ainult rkl. Penno ettepanek, § 1. esimeses lõikes alates neljandast reast, kustutada sõnad: „ning maakonnawalitsuse ettepanekul siseministri poolt kinnitatud raudteejaamade, suwituskohtade ja alewikude ehituspiirkonde. (Hääletatakse.)“ Poolt on 29 häält, wastu 18, seega on ettepanek wastu wõetud.

Nüüd tuleb hääletamisele paragrahw ühes wastuwõetud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on paragrahw wastu wõetud.

Sõna on enne paragrahwi juurde minemist kaasaruandjal.

Kaasaruandja A. Jürman: Kui maakommisjoni ja üldkommisjoni projekte

waadata, siis on näha, et maakommisjoni projektis on läbi wiidud põlise tarwitamise mõiste selles mõttes, et siin on koondatud põlise rendi wõi obroki õigus ja eraomanduse õiguse mõiste. Üldkommisjon on aga seda lahutanud, täiesti eraldanud ja nimetab neid eriti põlisele rendile andmise mõisteks ja omanduseks andmise mõisteks. Kuna üldkommisjoni seisukoht juriidiliselt selgem on ja maakommisjon seda seisukohta ka sisuliselt toetab, sest ainult redaktsiooni mõttes, et mitte alati tarwitada „põline rent wõi obrok ja omanduse mõiste“, wõeti ülitlustamiseks wastu „põlise tarwitamise mõiste“. Nüüd § 1-ses wõeti wastu omanduseks andmise mõiste, sellepärast ei tee ma enam parandusi, nende kahe mõiste asemel üht mõistet tarwitada.

Aruandja J. Holberg (loeb):

§ 2. Kõigil neil, kes maaseaduse § 15 punkt a (kunni 26. aprillini 1924. a. — „Riigi Teataja“ nr. 79/80 — 1919. a. maaseaduse redaktsioonis ja pärast seda tähtaega Riigikogu poolt 12. aprillil 1924. aastal wastuwõetud maaseaduse §§ 15, 20 ja 22 muutmise seaduse — „Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924. a. redaktsioonis) põhjal wäljaantud ja antawaid riiklikust maatagawarast planeerimisel eraldatud kohti peawad, on õigus neid kohti põlisele tarwitamisele wõi omanduseks saada.

O. Gustawson (is.): Ma leian, et käesolewa paragrahwi see osa, mis on klambritesse sulutud, paragrahwi liiga kohmakaks teeb ja ühtlasi tarbetu on. Kui on öeldud § 15 p. a põhjal, siis tuleb selle all mõelda § 15-dat niihästi ta esialgses kui ka tema parandatud redaktsioonis. Sellepärast teen ma ettepaneku see osa, mis klambritesse on sulutud, wälja jätta.

J. Zimmerman (töer.): Käesolewa seaduseelnõu wõimaldab asunduskohte põliseks tarwitamiseks wõi omanduseks saada, ilma et kohtade peal tarwilikke hooneid oleks. Kui see paragrahw niiviisi läbi läheb, siis on wõimalus, et inimesed ehitama ei hakka, waid hakkawad seda maad otsekohe edasi müüma ja sellega wõimaldawad suuremaid hulke maid üksikute kätte koondada. Et seda ära hoida, oleks tarwilik, et sellele paragrahwile juurde lisataks, et põliseks tarwitamiseks ja sellega ühtlasi edasi anda saaks riigistatud maid ainult sel tingimi-

sel, et nende maade peal oleksid tarwilikud põllumajanduslikud hooned. Sellepärast teen ma ettepaneku § 2-sele juurde lisada: „Kui nendele kohtadele tarwilikud põllumajanduslikud hooned (elumaja ja laut) ehitatud, wõi wastawalt samaks otstarbeks olewad hooned omandatud.“

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: Mina tahaksin härra Gustawson'i poolt tehtud paranduse kohta järgmist öelda. See küsimus oli meil arutamisel üldkommisjonis, ja enne oli tema redaktsioon nii wastu wõetud, nagu härra Gustawson selle praegu ette kandis, et ainult oli öeldud „§ 15 p. a.“ Kuid tegelikult meil, kus meil weel ei ole kodifitseerimist ette wõetud seaduste juures, wõib teatud sekeldusi ja arusaamatusi tulla, kui on olemas weel teine seadus, mis esimest seadust muudab. Käesolewa küsimuse üle waieldi pikalt ja laialt üldkommisjonis ja küsiti ka teiste teoreetiliste juristide käest nõu ja lõpuks awaldati soowi, et selguse mõttes oleks parem, kui mõlemaid pealkirju tarwitada.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja A. Jürman: Härra Zimmerman'i poolt on tehtud parandus — wõtta sisse, et põlisele tarwitamisele maad ei anta, kui sinna wastawad hooned on peale ehitatud. See on mitu korda rahaasjanduse komisjonis arutamisel olnud ja seal leiti, et see oleks takistaw iseäranis asunikkudele, kes tahaksid kõbulikke hooneid oma koha peale ehitada. Seda ei saa nad wõib olla enne teha täies ulatuses, kui on maa nende nimele kreposteeritud, sest siis awanewad neile krediidiwõimalused ja nad on kindlamad, et wõiwad täie julgusega, kui peremehed, wastawad hooned ehitada. Ka teisi motiive on ette toodud, et laenu saada hoonete ehitamiseks. Sellepärast leiti, et sarnase paranduse sissewõtmine seadusesse oleks majanduslikult asunikkude seisukorra halwemaks muutmise.

Juhataja M. Martna: On tehtud kaks parandus-ettepanekut. Härra Gustawson'i poolt on ettepanek tehtud „§ 2-ses wälja jätta klambritesse suletud osa“. Härra Zimmerman'i poolt on ette

pandud § 2. juurde lisada järgmist: „Kui nendele kohtadele tarwilikud põllumajanduslikud hooned (elumaja ja laut) ehitatud wõi wastawalt samaks otstarbeks olemas olewad hooned omandatud“. Hääletamisele tuleb härra Gustawson'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb härra Zimmerman'i ettepanek. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 22 häält, wastu — 31, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 2. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2. wastu wõetud.

Aruandja J. Holberg (loeb):

§ 3. Riiklikust maatawarast antakse põlisele tarwitamisele wõi omanduseks ühele isikule ainult üks maakoht.

Isikutel, kes riigilt maad saanud maaseaduse § 15 p. a (kunni 26. aprillini 1924. a. — „Riigi Teataja“ nr. 79/80 — 1919. a. maaseaduse redaktsioonis ja pärast seda tähtaega Riigikogu poolt 12. aprillil 1924. a. wastu wõetud maaseaduse §§ 15, 20 ja 22 muutmise seaduse — „Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924. a. redaktsioonis) põhjal kuid selle kolmandatele isikutele edasi andnud, ei ole õigust riigilt käesolewa seaduse alusel maad saada maaseaduse § 20-s ettenähtud korras.

Juhataja M. Martna: Sõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja A. Jürman: Maakomisjoni nimel teen ettepaneku § 3-ast wälja jätta teine lõige, mis maakomisjoni ei ole wastu wõtnud.

O. Gustawson (is.): Mina tahaksin teha paar märkust käesolewas paragrahwis leiduwa wariandi toetamiseks. Härra aruandja katsub küll seletada, et see wariant nonsens olla. (Aruandja J. Holberg: See on § 4. kohta.) Õige, ma olen weidi ette rutanud. (J. Sepp, põl.: Opositsioonistahate ikka olla.)

Juhataja M. Martna: Härra Jürman'i poolt on ettepanek tehtud § 3-ast II lõige wälja jätta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, wastu — 31, seega tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 3. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3. wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb).

§ 4. Ühel isikul võib olla põlisel tarvitamisel või omanduseks § 1 tähendatud kõlbulikkude maad kuni 50 hektaari. Koondub kellelgi tähendatud maad pärimise või muul põlise tarvitamise või omandusõiguse ülekandmise teel üle 50 hektaari kõlbulikkude maad põliseks tarvitamiseks või omanduseks, siis on ta kohustatud kahe aasta jooksul, arwates päewast, mil tema nimele rohkem kui 50 hektaari maad kinnistatud (või kui kinnistust ette ei võeta, siis sellest päewast, mil ta maa waldamisele on asunud), ülemäärane maa või selle põlise tarvitamise õiguse wõõrandama, wastasel korral müüb riik kohtu teel wiimati juurdeomandatud maaüksuse või selle põlise tarvitamise õiguse. Eeltähendatud müügist saadud raha antakse endisele omanikule või põlisele tarvitajale wälja, müügi kulud maha arwatud.

Üle 50 hektaari suurused maakohad, mis enne seda seadust riiklikust maata-gawarast planeerimise teel eraldatud ja maakoha saajatele kasutamiseks antud, antakse põliseks tarvitamiseks sennistes piirides.

O. Gustawson (is.): Käesolew paragrahw tahab tõmmata piiri maade kokkukuhjamise ärahoidmiseks ühe isiku kätte. Üldkommisjonis kaaluti seda paragrahwi pikalt ja laialt ning leiti, et siin tegelikult elus tekiwad suured raskused maade kokkukuhjamise ärahoidmise läbiwiimisel. Walitsuse ettepanekus oli wõetud lähtekohaks waldamismoment. Kui ühe isiku kätte on kogunenud waldamisele üle 50 hektaari maad, siis on tema kohustatud üle 50 hektaari ulatawat maad wõõrandama. Ei tee ta seda 2-aasta jooksul ise, siis wõõrandab riik tähendatud osa maad sunduslikult. Maakommisjonis wõeti waldamise asemele kinnistumoment — kahe aasta kestes pärast seda, kui kellegi kodaniku nimele on kinnistatud maad üle 50 hektaari, on omanik kohustatud selle osa maad, mis üle 50 hektaari ära müüma. Üldkommisjonis leiti, et praegu mingit seaduslikku wõimalust ei ole maawaldajat sundida maatükki oma nimele kreposteerima ehk kinnistama. Ta võib maatüki ostnud olla ja aastate kaupa seda pidada, ilma et tal tarwitseks seda oma nimele kinnistada. Järelikult kui jääda waid kinnistumomendi juurde, siis ei saaks kunagi üle 50 hektaari ulatawat

maaosad wõõrandama sundida, sest ostja võib sihilikult keelduda kinnistamisest. Nii et käesolewas paragrahwis ülesseatud ülemäärane tegelikult elus kaotaks iga-suguse kaalu, sest jääks ikkagi wõimalus maad enese käes pidada kaugelt üle 50 hektaari. Et seda wõimalust kitsendada, ongi waja wõtta weel juurde wariandis ettenähtud waldamismoment. Sel korral, kui kinnistust ei tule, kui omanik meelega keeldub kinnistamisele minemast, astub jõusse teine — waldamismoment. Kui on kindlaks tehtud, et keegi isik on enda kätte koondanud maad üle 50 hektaari ja peab seda kas ise või wolitaja kaudu, siis on tema kohustatud seda osa maad, mis üle 50 hektaari, kahe aasta jooksul wõõrandama, arwates sellest ajast, mil-lal ta tähendatud maatüki waldamisele asunud. Ei tee ta seda, siis astub riik waelele ja wõõrandab ülemäärase maa-osa sunniteel. Nii oleks ühe asemel kaks riiki ette lükatud maade kokkukuhjamisele: ühelt poolt, kui maad on kellegi nimele rohkem kinnistatud, teiselt poolt, kui omanik on asunud rohkema waldamisele. Kuigi seega ei saa absoluutselt teha wõimatuks maade kokkukuhjamist ühe isiku kätte üle 50-ne hektaari, siiski on kokkukuhjamiswõimalused märksa rohkem piiratud, kui peale kinnistumomendi arwestatakse ka waldamismomendiga. Sellepärast soowitan ma wastu wõtta ka seda osa, mis wariandina klambritesse suletud. Wariandi wastuwõtmine ei too mingit wastolu paragrahwi esimese osaga, nagu wäidab aruandja seletuskirjas, wariant waid täiendab paragrahwi.

Juhataja **M. Martna**: Sõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja **A. Jürman**: Et maakommisjoni ettepanek § 4. kohta wariandina hääletamisele tuleb, sellepärast kannan selle ette: „Riiklikust maata-gawarast planeerimisel eraldatud maakohiti võib üks isik põlise tarvitamise õiguse põhjal pidada ainult ühe, kusjuures eraldatud maakoha suurus võib olla kuni 50 hektaari kõlbulikkude maad.

Koondub kellelgi pärimise või muul teel üle ühe tähendatud maakoha, siis on ta kohustatud kahe aasta jooksul, arwates eelnimetatud kohtade omandamisest, teised maakohad peale ühe wõõrandama. Sama kohustus maksab ka nende maakohade põliste tarvitajate kohta, kel enne põlise tarvitamise õiguse omanda-

mist käesolewa seaduse alla mitte kuuluvat maad oli, kui see maa ei ole ühendatud seaduslikus korras põliseks tarvitamiseks olewa maaga.“

Märkus on ühine üldkommissjoni ettepanekuga.

Siis kui see variant peaks wastuwõtmist leidma, tuleks juurde uus § 5-a, mille ma pärast ette kannan.

J. Zimmerman (töer.): Käesolew paragrahw nii nagu ta komisjoni poolt esitatud, wõimaldab üksikule isikule koondata ka rohkem kui ühe koha oma kätte. Nimelt on ülemäärana küll ära tähendatud, et rohkem kui 50 hektaari maad keegi oma käes ei wõi pidada, kuid asundustalude suurus ei ole palju kunagi 50 hektaari, waid keskmine suurus ulatab natuke üle 20 hektaari. On wõimalik harilikult ikka vähemalt paar kohta ühe isiku kätte koondada. Peale selle wõeti täna siin parandus wastu, mille järele ka eluaseme maad käesolewa seaduse alla käiwad. Nüüd on üksikutel isikutel wõimalik ka ehuasemete kohti kokku osta ja nii wõiks maa jälle üksikute isikute kätte minna suuremal määral kui maareformis lubatud. See ei ole aga soowitaw, ja sellepärast teen wastawa ettepaneku, et kellelgi ei oleks luba rohkem kui ühte üksust pidada, ja nimelt sarnast, nagu see wälja planeeritud.

M. Laarman (põl.): Teen ettepaneku § 4-as igal pool kus ette tuleb „50 hektaari“, wõtta „75 hektaari“. Põhjendaksin ettepanekut järgmiselt. Meil on üksikud kohad, riigi renditalud, mis harwa suuremad on kui 75 hektaari. Aga wiimane lõige käesolewast paragrahwist ütleb, et „üle 50 hektaari suurused maakohad, mis enne seda seadust riiklikust maatagawarast planeerimise teel eraldatud ja maakoha saajatele kasutamiseks antud, antakse põliseks tarvitamiseks sennistes piirides.“

Aga need kohad, millest räägin, ei ole veel planeeritud ja on endises suuruses. Kui käesolewasse seadusesse oleks sisse wõetud, et kõik need riigi renditalud jätakse endises suuruses, siis oleks asi selge. Aga mina tean mitmeid kohti, kus on teisiti talitatud, kus renditalu küljest tükk ära on lõigatud, mille tagajärjel koht elujõuetuks jäänud. Ühel wiimasel koosolekul tähendas härra Martna, et soowitaw ei ole, kui meie lõhume elujõulisi

maapidamisi ja soetame wäikseid elujõuetuid majanduslikke üksusi. Kui sel puhul wastu wõeti härra Martna põhimõte, siis peaks Riigikogu enamuse poolt tunnustamist leidma sama põhimõte käesolewa seaduse juures, sellepärast arwan mina, peaks wastuwõetaw olema minu ettepanek, et üksikutele riigi renditaludele, kus maa kunni 75 hektaarini ulatab, nende kohad tükeldamata tuleksid jätta. Pärnumaal näiteks on rendikohti, kus põldu wäga wähe, kuna künniks kõlbmata maad suur hulk on. Ei oleks otstarbekohane neid jagama hakata nii, et saaks ühe elujõulise koha asemele kaks, mis aga elujõuetud oleksid.

A. Jõeäär (sd.): Mina waidlen härra Laarman'i ettepaneku wastu kõige kindlamalt. Härra Laarman'il peaks wäga hästi teada olema, kui palju meil inimesi on, kellele tarwis maad harimiseks anda, kes seda senni saanud ei ole. Ja kui härrad põllumehed waidlewad selle wastu, et popsidele maad tuleks anda nendest talumaadest, mis omanikkude poolt päriks ostetud, ja waidlewad selle wastu peaasjalikult sellepärast, et see nende arwates oleks püha eraomanduse põhimõtte rikkumine, siis arwan, et siin, kus tegemist on õieti riigimaadega, sarnast wastuwäidet ette tuua ei wõiks. Siin püha eraomanduse põhimõte ei kannata, ja elujõulised maapidamise üksused jääwad ka edaspidi tingimata elujõulisteks maapidamise üksusteks ning nende senniste rentnikkude kasutada, sest maaseaduses on öeldud, et „riigistatud maade saamiseks, mis senni wäiketaluksena rendil olid, antakse eesõigus nende talude rentnikkudele, kuid sellejuures wõib riik maid uuesti kruntida.“ Ja § 17. ütleb: „Põliseks tarvitamiseks antakse maad neile, kes ainult maapidamisest elawad ühe perekonna ja kahe hobuse töönormi suuruses, silmas pidades maa headust, seisupaika ja muid kohaseid olusid.“

Tähendab, juba planeerimise juures tuleb tingimata silmas pidada, kas koht jääb elujõuliseks wõi mitte. Seda nõuab juba maaseadus. Kui see tingimine silmas peetakse, ja selle peale vaatamata sellest kohast maamõõtja, wallanõukogu ja maakonnawalitsus wõimalikuks leiwad teatud osa, mis üle 50 hektaari ulatab, eraldada, ning juurdeldõikena mõne teise koha elujõulisemaks tegemiseks selle külge anda, miks peaksid siis põllu-

mehed selle läbiwiimise wastu olema? Selle läbi edendataks ainult meie põllumajandust ja wiidaks paremale järjele. Kui härrad põllumehed arwawad, et 50 hektaarilise talukoha küljest ärawõetaw 25 hektaari suurune osa mitte küllalt elujõuline ei ole, kas arwawad nad siis, et need asunikkude kohad, mis mõisatest planeeritakse ja isegi 25 hektaari suured ei ole, waid tihti ainult 20 hektaari ümber, — rohkem elujõulised peaksid olema? Mina arwan igatahes, et see ära ripub kohalikkudest oludest, maapinnast ja muudest tingimustest. Neid olusid peawad planeerimise juures silmas pidama niihästi wastawad wallanõukogud, kui ka need ametnikud, kellest planeerimisüksuste kokkuseadmine ära ripub. Ma arwan, et ei tarwitse mingisuguseid kunstlikke kitsendusi ja takistusi teha sarnastel juhtumistel, kus kohalikud olud seda lubawad, et renditalude küljest teatud osad eraldataks teiste wäikekohtade elujõuliseks tegemiseks. Sellepärast arwan mina, et härra Laarman'i poolt tehtud ettepanek peaks tagasi lükatama.

O. Gustawson (is.): Ma waidlen samuti wastu rkl. härra Laarman'i ettepanekule. See ettepanek on natukene hiljaks jäänud. Maa põlise tarwitamise seadus pole ju muud midagi, kui nende kohtade waldamiswahetuste korraldamine, mis maaseaduse põhjal planeerimise korras on loodud. Sellepärast peawad maaseaduse alused jääma puutumata. Siin on iga hiljaksjäänud rewolutsioon kardetaw. Wõtke maaseaduses fikseeritud maakoha suurusnorm. Maaseaduse § 17. lausub järgmist: „Põliseks tarwitamiseks antakse maad neile, kes ainult maapidamisest elawad ühe perekonna ja kahe hobuse töönormi suuruses, silmas pidades maa headust, seisupaika ja muid kohalikke olusid.“ Härra Laarman on wististi hulk aega tegelik põllumees olnud — praegu ei ole ta seda küll enam — ja ta peaks teadma, et 75 hektaari kahehobuse töönormi kohaks ei loeta. Läbistikku loetakse kahe hobuse tööjõu kohta kunni 10 hektaari põldu. (W a h e l h ü ü e p õ l l u m e e s t e r ü h m a s t.) Wõtke Pärnumaa — Karksi, Abja, Kariste — seal ei ole põllupinna suuruse suhtumine heina- ning karjamaa pinnaga sugugi sarnane, nagu mõnel pool rannäärseil mail. Normaalsuurus on ja peab jääma kunni 10 hektaari põldu wastawa

osa karja- ning heinamaaga. See tingib keskmise maksimaalse üldsuuruse kunni 50 hektaari, mis wastab maaseaduses ettenähtud kahehobuse töönormile. Ma arwan, järjekindel olles ei saa asuda teisele teele, kui peab wõtma aluseks selle, mis maaseadusega loodud. Tükeldatud mõisatest planeeritud kohad on suured 30—40 hektaari, 50 hektaari suuruseid kohtigi on wõrdlemisi wähe. Kui teie nüüd korruga wõtate wastu normiks 75 hektaari, siis ei tähenda see muud midagi kui seda, et tahetakse luua ahwatlew wõimalus wäiksemate kohtade häwitamiseks ja uute suuremate loomiseks praegu olemasolewate asemele. See oleks siis teistkordne maareform, sisult wastupidine esimesele. Ta oleks aga täiesti tarbetu ja isegi kahjulik. Härra Laarman ütleb, et olla üksikud riigi renditalud, mis kunni 75 hektaari suured. Sellepärast olla 75 hektaari maanorm tarwilik. Rkl. Jõeäär on juba tähendanud, et riigi rendikohtade kohta maksab käesolewa paragrahwi wiimane lõige, mis jätab alles riigi rendikohad nende praeguses suuruses. Järelikult ei ole ülemmäär 75 hektaari nende suhtes tarwilik. Kui 75 hektaari paremalt tiwalt aga siiski läbi suruda katsutakse, siis waid selleks, et walmistada teed wäiksemate kohtade häwinemisele, ja et wõimalus oleks nende asemel suuremaid maatükke kokku kuhjata. Ma rõhutan: kui tahetakse neid aluseid, mida maaseadus tunnustab, wähegi respektierida, siis ei tohi minna sellele teele, mida rkl. Laarman oma ettepanekuga soowitab.

M. Laarman (põl.): Mina pean kõigepealt tähendama, et meie waidluse asi siin wale alusele on nihutatud. Mina ütlesin otse alguses, mispärast minu poolt ettepanud parandus tarwilik on. Meil on mõned üksikud riigi renditalud, mis selleläbi lõhutaks ja elujõuetuks muutuksid, kui ülemmääraks wõetakse 50 hektaari. Sellepärast oleks tarwilik, et nad jääksid enam-wähem endistesse piiridesse.

Täiesti tuulest wõetud on niisugune seletus, millega härra Gustawson siin walmis sai, nagu oleks see wäikeste kohtade häwitamine, kui tehtud ettepanek wastu wõetaks. Niisugust asja kuidagi oletada ei saa. Teiseks küsis härra Gustawson, kas mul nii umbes maapidamisest aimu on, kui ma soowitasin talumaa ülemmääraks 75 hektaari, — kas see on

kahehobuse maanorm? Wäga hästi wõib olla. Isegi maakommisjonis seletati ja härra Indermitte tõi näiteks ühe talu Järwamaalt, kus — ma ei mäleta just hästi — wist 7 wakamaad, see on ligi 3 tiinu põldu, koha üldsuurus aga 105 tiinu on. Mina arwan, niisugusel juhtumisel ei saaks nüüd juba küll öelda, kes maaolusid õieti tunneb, et niisugune koht oleks elujõuline. Kujutatakse ikka ette, et nüüd kõike maad künda saab, aga meil on wäga palju niisugust maad, mida künda ei saa ja meie arwame ikka kahehobuse normiks seda maad, mis kündmisele wõib tulla. Nii et siin on koguni teisest asjast jutt. Pärnumaal, Tammiste wallas on niisugune juhtumine, kus talu terwe krunt on üle 100 wakamaa, aga seal on üks wäike wiga juures ja nimelt, et selle krundi sees on ka Pärnu jõe 12 wakamaad. Mina arwan, et ega seda jõe künda ei saa, ega ei saa teda ka normi alla panna. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt.) Ma räägin üld-maasuurusest.

Lõpuks tahtsin tähendada härra Jõeäär'i seletuse peale, et meil seaduse läbi olla see garanteeritud, et mitte elujõuline koht ära ei lõhutaks. Mul on teada näide, kuidas maa planeerimist toimetatakse. Nii on Tammiste wallas üks talu nii ära planeeritud ehk tükeldatud, et seal ühel ega teisel enam wõimalik ei ole oma majapidamisega läbi saada. Üks tükk, kus talu hooned peal on 30 wakamaad suur ja see on praegu kolmeks tükiks lõhutud, on lapitaludeks tehtud, nagu Teil see lugu Saaremaal olla ja mille wastu Teie wõitlete. Nii et teatawatel juhtumistel on tarwis erand teha, sest ühtegi seadust meie ilma eranditeta teha ei saa. Sellepärast oleks tarwilik, et neil juhtumistel tuleks wõtta 75 hektaari ülemmääraks.

Juhataja **M. Martna**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Tahtsin tähendada ainult niipalju, et siinamaale meil seadlusandluses ei ole käidud seda teed, et erandite pärast peaks kannatama üldpõhimõte. Erandid jääwad eranditeks, mis ei eita üldist reeglit.

Teiseks, mis puutub härra Laarman'i seletustesse jõgedest ja muist maa-aladest, mis põllumaaks, karjamaaks ega heinamaaks ei kõlbawat, siis on see jutt asjata

ja aluseta. Kui härra Laarman loeks käesolewa paragrahwi esimest lõiget, siis leiaks ta, et seal ei ole juttu maapinna üldalast, waid kõlbulikust maast. Loomulik on, et kõlbmata maa selles küsimuses mängust hoopis wälja langeb ja et kohasuuruse ülemmäär fikseeritakse arwesse wõttes waid kõlbulikkude maad. See peaks olema päris selge ka neile, kes wett meelega segada katsuwad.

Juhataja **M. Martna**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Laarman'il.

M. Laarman (põl.): Härra Gustawson eksib, sest mina lugesin, et selles paragrahwis juttu kõlbulikust maast on. (O. Gustawson, is.: Mis Teie siis jõgedest räägite?) Ma tõin selle näiteks, kuidas mõnel pool maa krunti waadeldakse. Mina waidlesin ainult sellele wastu, et kõlbulikkude maad wõib kahes mõttes wõtta. Siin wõeti kahehobusemaa põllumaa mõttes, aga wõib niisugust kõlbulikkude maad olla, mis täiesti kõlbmata on põlluharimiseks, kus kiwi on kiwi peal. Karjamaaks ta kõlbab, aga ta pole mitte kõlbmata maa nime all.

J. Hünerson (põl.): Minu arust on siin tegemist kahe asjaga. Üks asi on majapidamiste sisseseadmine uutel jaotatud mõisamaadel ja sootuks teine on senniste rendimaade majapidamiste asi. Härra Laarman on siin juba selle peale tähendanud, et selle paragrahwi all wõib ka praegu olemasolewaid riigi rendimajapidamisi mõelda, wõi neid sinna alla wiia. Seal kuidagi wiisi ei saa tarwitamisele wõtta neid põhimõtteid, mille peale härra Gustawson tähendas, ei wõi tarwitamisele wõtta neid põhimõtteid, mis maksawad wõiwad olla uute majapidamiste juures. On iseasi suurema ja wähema maatüki peal organiseerida uut majapidamist ja hoopis teine asi on olemasolewaid majapidamisi wiia uue suuruse juurde. (O. Gustawson, is.: Härra Hünerson, sellest kõneleb teine lõige.) Kui meie hakkame jaotama kas 75 wõi 50 tiinu suuruseni olemasolewaid majapidamisi, siis on kõige parem jagamise wiis, kui meie ühelt naabrilt wõtame tüki maad ära ja anname teisele piirimehele, kellel maad alla normi on. Niisugusel korral sünnib ka midagi, mis majanduslikult mitte hästi sallitaw ei ole, nimelt et see majapidamine, kellelt maatükk ära wõetakse, hakkab niisugusel

korral kahjuga töötama, ta ei saa igakord kasuga üle minna uue majapidamise suuruse peale, sest ta on teisiti organiseeritud, tal on teistsugune inventaar, sisseade, millest võib suur osa üleliigseks saada ja ta ei saa investeeritud kapitaali mitte otstarbekohaselt ära kasutada. Sama lugu on vähema majapidamisega, millele mõni uus tükk juurde antakse. Aga hoopis isesuguseks läheb asi siis, kui hakatakse niisugust normi nõuet läbi viima kõigi olemasolevate renditalude juures. Niisugusel korral võiks iga renditalu küljest veel tüki maad ära lahutada. Et nendest wabakssaanud maadest uusi majapidamisi konstrueerida, see ei lähe igakord korda. Igatahes võib see palju segadust teha, aga et seal võidaks kuidagi uusi elujõulisi majapidamisi teha, see milgil kombel garanteeritud ei ole. Sellepärast ongi tarwis, et sellesse seadusse võetaks niisugune tarwitatawa maapinna ülemmäär, mis ei võimalda palju tükkide ärawõtmisi majapidamiste küljest ja selles mõttes ongi 75-tiinuline norm otstarbekohasem, kui 50-tiinuline, sest 50-tiinulise normi juures võimaldaks see paragrahw väga palju majapidamisi elujõuetuks teha, kuna aga 75 tiinu juures see võimalus palju ja palju vähem on.

K. Tonkman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Selle paragrahwiga tahetakse ära määrata, kui suur maahulk kellelgi maatarwitajal võib olla. Kuid suuruse äramääramise juures ei taheta arwesse wõtta, kuiwõrd elujõuline üks koht saab olla. Suurus ei ole igakord mõõduandew. On maid, kus 50 tiinust maast küll on, seda hästi kasulikult kasutada saab, ja kasu maaharijale annab, kuid on ka maid, kus 50 tiinuline koht selle suuruse juures ennast kuidagi ära ei tasu. Ma võiksin ühe näite tuua oma kodukülalt. Seal oli koht, mida keegi pidada ei suutnud, maa oli halb — ka maapidajad jäid kõik üksteise järele pankrotti. See koht ei saanud peremeest, sest neli peremeest jäi järjestiku pankrotti, koht oli nii wilets. Koht oli küll üle 50 tiinu suur mis kõik kõlbulik maa oli, kuid põllud ja heinamaad olid kiwe täis, et harimist ära ei tasunud. Pole öeldud, et kiwine maa loetakse mittekõlbulikuks, maa on kõlbulik kuid kiwid mittekõlbulikud. Tähendab sel kohal oli 50 tiinu kõlbulikku maad. wilja tehti maha, heina saadi ka, loomakari käis karjamaal, kuid kõik peremehed

jäid siiski pankrotti, sellepärast et see maa ei tasunud ennast ära. See koht müüdi ära kolmele peremehele: üks ostis karjamaa, teine — heinamaa, kolmas — põllud. Need maatükid liideti teiste talukohtadega. Kui nüüd see seadus niisugusel kujul wastu wõetakse, et ei tohi maad kellelgi üle 50 tiinu olla, siis ei oleks seda maakohta, mis näiteks tõin, ära osta wõinud, sest kõigi nende kolme peremehe kohad, kes selle maakoha ära ostsid, olid juba enne 50-tiinulised. Kui nüüd seda maakohta waadata, mis teiste kohtade külge liideti, — on see praeguste omanikkude poolt hästi üles haritud ja annab suurt tulu. Nii et seadusega ei saa sugugi ära fikseerida. et maakoht võib ainult 50 tiinu olla ja mitte suurem. (O. Gustawson, is.: Enne ei kõlbanud see maa ja nüüd kõlbab!) Sellepärast, et need elujõulised kohad suutsid pankrotti jäänud maad täiesti üles harida ja kõlbulikuks muuta. Teie ütlete, et kui inimesel on 50-tiinuline maatükk käes, et see siis peab ka elujõuline olema, see pole veel mitte õige. Kui nüüd juhtub, et üks 50-tiinuline maatükk ei tasu ennast ära, ja riik peab iga aasta peremeest wähetama, et see siis elujõuline on kui kõik jääwad sel kohal pankrotti, ja see koht jääb ühe käest teise kätte loopida. Meie maad pole veel küllalt tarwitamiskõlbulikud, et meie võiksimme öelda, et 50 tiinu peab koht suur olema ja sellest üle minna ei tohi. See ei ole õige, meie peame wälja minema otstarbekohasuse põhimõttest, ja sellelt seisukohalt on härra Laarman'i ettepanek täiesti põhjendatud. Kui meie maa suuruse suurema määrame, sellega ei ole veel midagi katki kärisenud, midagi ei ole veel lõhki. (O. Gustawson, is.: Terwe maaseadus käriseb lõhki!) Sellega saawutame, et maatükkisid, mis tarvitamiseks kõlbulikud ei ole, võib teiste maakochtade külge liita, kui meie aga selle normi 50 tiinu peale kindlaks määrame, siis ei saa seda enam teha. Meie näeme ka, et praeguse maatarwitamise juures kuidagiwiisi seda ette tulnud pole, et maa ühe isiku kätte kokku kuhjatud oleks. Meil on praegu häid talukohti müüa, mis näitab, et meil maa järgi nii suur puudus pole, et karta tarwitseks, nagu tuleks maast puudus. Selles mõttes tuleks Riigikogul tõsiselt seda seisukohta kaaluda ja seda seadust mitte nii kitsastes raamides wastu wõtta, et maakoht võib 50 tiinu suur olla ja mitte

enam. Mina oma poolt soovitaksin, et härra Laarman'i ettepanek vastu võetakse, et seda seadust oleks võimalik laialisemalt tarvitada.

J. Hünerson (põl.): Wastuwaidlejate poolt juhitakse tähelepanu selle paragrahwi viimase lõike peale, milles olewat öeldud, et sennised riigirenditalud jääwat endises suuruses alale. Kui selle mõttega nõus ollakse, siis oleks soovitamam, et meie selle mõtte selgemalt selles paragrahwis väljendaksime, ja mina teen ettepaneku siin juurde võtta peale sõnade „kasutamiseks antud“ veel järgmised sõnad: „ja sennised riigi renditalud“, nõnda et terve see lõige kõlaks järgmiselt:

„Üle 50-hektaari suurused maakohad, mis enne seda seadust riiklikust maatagarast planeerimise teel eraldatud ja maakoha saajatele kasutamiseks antud ja sennised riigi renditalud antakse põliseks tarvitamiseks sennistes piirides.“

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Ettepanekute vastu, mis kawatsewad maa kogusuuruse normi kunni 75 tiinuni tõsta, ei ole mul põhjust waielda, kuna omal ajal Warburiigi Walitsuse ettepanek samasisuline oli. Wiimane härra Hünerson'i poolt tehtud ettepanek tooks siiski palju raskusi juurde. Kui siin kõik renditalud ilma planeerimata omandamisele anda, siis peab tähendama, et mitme renditalu piirides on wäkerentnikuid olemas, sarnaseid renditalusid annaks riik omanduseks üle ühes alarentnikkudega ja siis tuleks neid alarentnikke teise seaduse põhjal korraldama hakata. Minu arwates ei ole põhjust riigil maid omanduseks müüma hakata teistele, kui maapidajatele enestele.

Teiseks tahtsin ka selle peale tähelepanu juhtida, et rkl. Zimmerman'i poolt ettepanendud parandus mitte täitsa kohane ei taha olla, nimelt et ainult üks maakohti selle seaduse põhjal antud wõiks saada, sest meil on nii käsitöö kohad, maotöölise kohad ja maotöölise kohti loodud 50 tuhande ümber, igatahes tõuseb see arw üle 50 tuhande. Planeerimine iseenesest on ju kiiresti ja suure rutuga läbi wiidud ja ei wõi öelda, et tööjõud sel alal kõige paremad olid, waid wõeti neid, keda saada oli ja sellegi juures peab ütleva, et ka sarnastest tööjõududest suur puudus on olnud. Selle tõttu ei wõi uhkustada, et planeerimistööd kõige täpse-

mad on ja et kõik kohad wiimse täpsuseni on välja planeeritud, nii et nad just sel kujul elujõulised on, nagu nad esialgu välja planeeriti ja mitte teisel. Wist tuleb nii ühe kui teise planeeritud koha juures piirisid muuta, wõib olla ühed üksused lahutada ja teised ühte liita, aga kui praegused üksused fikseerida muutmatult ja nendes piirides, nagu nad olid välja planeeritud enne väljaandmist, siis wõiks siin tõsiseid raskusi tekkida. Mina arwan ka, et see paragrahw neljas, mis ette näeb 50 wõi 75 tiinu maad, maadekoondamise vastu küll radikaalseks abinõuks ei ole. Meil on ju Petseri maakonna kohta seadus, kus ette nähtud, et müügilepingud, mis alla 25 tiinu tehtud, need tummistatakse, mis aga üle 25 tiinu, neid mitte. Siiski on neid müügilepinguid osatud teha 24 $\frac{1}{2}$ -tiinulisi ja maatükke kokku liita, nii et kindlasti veel leidub 200- ja 300-tiinulisi maakohti, mida seaduslikus korras kuidagi võimalik wõrandada ei ole. Nii samuti wõin ma ka päris kindlasti ette öelda, et see paragrahw teine, mis siin wõib olla kas 75 wõi 50 tiinuga maanormi piirab, ikkagi oma sihile ei jõua, sest selle paragrahwi pärast on ikkagi võimalik majapidamisi luua, mis mitusada tiinu suured on. Omal ajal komisjonis toetasin mina sellesisulist parandust, mida rkl. Zimmerman ette pani hoonete ehitamise asjas, ja mina näen heameelega, et kui see küsimus III lugemisel jälle arutamisele tuleb, et ta siis wõib olla vastu wõetakse, sest see parandus takistaks palju rohkem majapidamiste koondamist, sest wäikesi kohti kokku osta eluhoonega ja tarwilikkude majapidamiste hoonetega pea wõimatuks muutub, sest hoonete kapitaal, mis sel juhtumisel kaduma läheb, on õige suur ja neid kahjusid waevalt keegi tahaks oma kanda võtta. Suuruse kitsendused aga ei paku iseenesest kuigi suurt kindlustust kohtade kokkuostmise vastu. Teiselt poolt on aga tõesti renditaludega küsimus, mis juhuslikult 50—60—70 tiinu suured on, iseenesest aga oma iseloomu poolest wäikekohapidamisteks jääwad. Kui nüüd seadusega 50-tiinuline norm vastu wõetakse, siis see seadus sunniks nende majapidamiste juures ääri-weeri maha lõikama, mille tagajärjel wõiksid olemasolewad majapidamised kannatada, olgugi et uusi elujõulisi võimalik ei ole juurde luua. Kui maa üldmäär suurem on, siis muidugi nende renditalude arw märksa väheneb,

mille juurest oleks tarwis ilmtingimata osasid ära lõigata. (Wahelhüüe A. Jõeäär'i, sd. poolt.) Riigikogu liige härra Jõeäär, ega ka siis, kui kõik renditalud ka ära jagada, kõiki maatahtjaid rahuldada ei saa; aga mina arwan, et kui praegused olemasolewad põllumajapidamised turule pakkumisele tulewad, siis warsti üldine maanälg kustub ja erilisi abinõusid wäikemaakohtade soetamiseks tulewikus tarwis ette wõtta ei ole.

Juhataja M. Martna: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Hünerson'il.

J. Hünerson (põl.): Tahtsin teada, et mina oma ettepaneku ainult sel juhtumisel hääletamisele lasen panna, kui härra Laarman'i poolt esitatud ettepanek, määrata normiks 75 tiinu, tagasi lükatakse. Kui aga härra Laarman'i ettepanek wastu wõetakse, siis wõtan ma oma ettepaneku tagasi.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: Kõigepealt, mis siin tehtud parandusesse teise punkti kohta puutub, siis on mul üldkommisjoni nimel järgmist tähendada. Need küsimused olid ka üldkommisjonis arutamisel ja seal tuldi just samadel põhjustel, mis härra minister siin ette kandis, arwamisele, et ei ole mitte otstarbekohane seda maaomandust piirata. Teiseks leiti, et see parandus täiesti wastuwõtmatu on, mis siin on tehtud härra Zimmerman'i poolt, sest et ta jälle teatud määral paneb maksma selle punase joone nii öelda kahe maaliigi wahel, nagu endine mõisamaa ja talumaa, et on riigi maatagawara, mis on loodud mõisamaadest ja wakumaad, mis enne kellegi päralt olid. Edasi peab tähendama nende paranduste kohta, mis rkl. Gustawson'i poolt on tehtud ja mis rkl. Zimmerman siin tegi, et kui teine poolt paragrahwist sel moel wastu wõetakse, nagu ta on ette pandud mõlema lugupeetud Riigikogu liikme poolt, siis ei oleks siin mingisugust juriidilist efekti, sest paragrahwi esimene pool ütleb, et ainult siis sunnitakse maapidajat oma maad ära müüma, kui temal on kinnistatud ta nimele üle 50 hektaari, ja tema on kohustatud ära müüma selle määra, mis tal üle normi on. Aga kui nüüd härra Gustawson'i ettepaneku järele tema waldamisel on peale 50 hek-

taari, siis ei saadaks seda üleolewat osa mitte ära müüa, sest krepostiraamatute järele ei ole tema nimele kinnistatud üle 50 hektaari, kuna maa, mida tema waldab, ei pruugi tema poolt sugugi omandatud olla. Tuleb nii wälja, et mingisugust tähtsust ei ole selle waldamise sissewõtmisel ja see parandus täiesti ilma efektita on. Ei ole selge, missugune orgaan peab järele walwama, millal see waldamine hakkab ja millal ta lõpeb, ja missugused waldamised on. Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, leidis üldkommisjon, et selle paranduse sissewõtmine otstarbekohane ei ole, ja mingisugust tagajärge kätte ei anna. Wõib maad pidada ilma, et see pidaja nimele oleks kinnistatud. Leiti, et küllalt on selleks, et ära hoida, et maa nii öelda spekulcerimise asjaks wõi börse asjaks ei saaks, kui maapidajad teda oma nimele ei saa kinnistada. Leiti, et kui kasutadaantud maatüki suurus üle 50 hektaari ei ulata, siis ei ole riigil sellest mingisugust hädaohtu. Lõpuks toonitan weel kord, et nende paranduste sissewõtmisel mingisugust tagajärge ei ole.

Juhataja M. Martna: § 4. kohta on esitatud järgmised ettepanekud: Rkl. Laarman'i poolt: „§ 4. wõtta igalpool 50 hektaari asemel 75 hektaari“. Siis on rkl. Hünerson'i poolt: „Teen ettepaneku § 4. wiimases lõikes sõnade järele „kasutamiseks antud“ juurde wõtta sõnad „ja sennised riigi renditalud“. Rkl. Zimmerman'i poolt on ette pandud § 4. kohta uus redaktsioon, mis järgmiselt kõlab: „Ühel isikul wõib olla põlisel tarwitamisel wõi omandusel § 1. tähendatud maast ainult üks planeerimisel eraldatud üksus, kusjuures eraldatud üksuse suurus wõib olla kunni 50 hektaari kõlblikku maad.

Koondub kellelegi tähendatud maad pärimise wõi muul põlise tarwitamise wõi omandusõiguse ülekanndmise teel üle ühe planeerimisel eraldatud maaüksuse põliseks tarwitamiseks wõi omanduseks, siis on ta kohustatud kahe aasta jooksul arwates päewast, mil ta nimele rohkem, kui üks maaüksus on kinnistatud, wõi kui kinnistust ette ei wõeta, siis sellest päewast, mil ta maa waldamisele on asunud, ülemäära maaüksuse wõi selle põlise tarwitamise õiguse wõõrandama, wastasel korral müüb riik kohtu teel wiimati juurde omandatud maaüksuse wõi selle põlise tarwitamise õiguse. Eeltähenda-

tud müügist saadud raha antakse endisele omanikule või põlisele tarvitajale välja, müügi kulud maha arvatud.

Sama kohustus maksab ka nende § 1. tähendatud maaomanikkude või põlise tarvitajate kohta, kel enne põlise tarvitamise õiguse omandamist käesolewa seaduse alla mittekuuluwat maad oli, kui see maa ei ole ühendatud seaduslikus korras § 1. tähendatud maaga.

Üle 50 hektaari suurused maakohad, mis enne seda seadust riiklikust maata-gawarast planeerimise teel eraldatud ja maakoha saajale kasutamiseks antud, antakse põliseks tarvitamiseks sennistes piirides“.

Peale nende ettepanekute tuleb hääletamisele variant üldkommisjoni ettepanekus — klambritesse suletud osa ning kaasaruandja poolt maakommisjoni nimel ettepanud redaktsioon § 4-da kohta, nagu see kaasaruandja poolt ette on kantud.

Panen hääletamisele kõigepealt rkl. Laarman'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 31 häält, vastu — 39, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Hünerson'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 41 häält, vastu — 28, seega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele komisjoni poolt ettepanud variandi, — klambritesse suletud osa, — mis järgmiselt kõlab: „Wõi kui kinnistust ette ei võeta, siis sellest päewast, mil ta maa waldamisele on asunud“. (Hääletatakse.) Ettepanek on poolt saanud 29 häält, vastu 25, seega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Palume sedelitega hääletada.) Soovitakse sedelitega hääletamist, palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 36 häält, vastu 35, 1 erapooletu, seega on ettepanek vastu võetud.

§ 4-da kohta on järgmised paralleel-ettepanekud: 1) üldkommisjoni ettepanek ühes wastuwõetud parandustega, 2) rkl. Zimmerman'i ettepanek, 3) maakommisjoni ettepanek.

Asun nende hääletamisele esmalt ainult „poolt“. (Hääletatakse.) Üldkommisjoni ettepaneku poolt on 36 häält, rkl. Zimmerman'i ettepaneku poolt 28 häält, maakommisjoni ettepaneku poolt

ei ole ühtki häält. Seega ei ole ükski ettepanek saanud absoluutset enamust.

Maakommisjoni ettepaneku poolt ei ole ühtki häält antud, — seega langeb ta ära.

Panen hääletamisele „poolt“ ja „vastu“, esiteks üldkommisjoni ettepaneku, siis rkl. Zimmerman'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Üldkommisjoni ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 27 häält, rkl. Zimmerman'i ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 28 häält, — seega on üldkommisjoni ettepanek vastu võetud. (O. Gustawson, is.: Palun sedelitega hääletada rkl. Zimmerman'i ettepanekut.) Kas ollakse nõus, et ma enne hääletamist waheaja teen? (Hüüded: Waheaeg!)

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.15 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **M. Martna**: Koosolek kestab edasi. Rkl. Zimmerman'i ettepaneku kohta on sedelitega hääletamist nõutud, palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 29, vastu — 32, ja 2 erapooletut häält, seega on rkl. Zimmerman'i ettepanek tagasi lükatud ja § 4. esitatud kujul vastu võetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 5. Käesolewa seaduse põhjal põliseks tarvitamiseks või omanduseks antud maakohtade tükeldamine vähemateks hüpoteegi üksusteks kui ka liitumine kunni § 4. ettenähtud normini sünnib maakorralduse seaduse alusel.

J. Zimmerman (töer.): On tarwis, et ühede asundustalude osasid ära ei võeta teiste üksikute asundustalude külge, niisamuti ka endiste ostutalude juurde, sellepärast teeksin mina asundustalude kaitseks wastawa ettepaneku. § 5. wõtta järgmises redaktsioonis: „Käesolewa seaduse põhjal põliseks tarvitamiseks või omanduseks antud maaüksuste tükeldamine vähemateks hüpoteegiük-

susteks kui ka liitumine terwete üksustena ehk osaliselt omawahel wõi mõne teise maaga kunni normaaltalu suuruseni (maaseadus § 17) sünnib maaseaduse alusel“.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on kaasaruanjal.

Kaasaruanja A. Jürman: Sellesisuline parandus-ettepanek oli wariandina hääletamisel § 4-da juures, mis aga tagasi lükati.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on aruanjal.

Aruandja J. Holberg: Sellest ettepanekust on väga raske aru saada, näiteks ei saa aru sellest, mis temaga tahetakse öelda. Siin on öeldud: „...tükeldamine vähemateks hüpoteegiüksusteks...“ Mis aga aluseks on — see on lahtine. Mis aga on normaaltalu mõiste, seda ei ole weel ükski seadus kindlaks määranud. Siin põhjendati seda ettepanekut maaseaduse § 17-ga. Ma loeksin teile ette selle paragrahwi. Härra Zimmermanni ettepanek ütleb: „...maaiüksuste tükeldamine vähemateks hüpoteegiüksusteks kui ka liitumine terwete üksustena ehk osaliselt omawahel wõi mõne teise maaga kunni normaaltalu suuruseni sünnib maaseaduse alusel“. Maaseaduse § 17. ütleb: „Põliseks tarvitamiseks antakse maa neile, kes maapidamisest elawad ühes perekonnaga ja kahe hobusega, silmas pidades maa seisupaika ja muid kohalikke olusid“. See on väga deklaratiivse iseloomuga paragrahw ja ei anna tükeldamiseks mingisugust alust. See parandus teeks aga § 5-da nii segaseks, et temaga ei saaks seda kätte, mida tahetakse saada.

Üldkommissjoni nimel seda ettepanekut toetada ei saa.

Juhataja M. Martna: Hääletamisele tuleb rkl. Zimmermanni ettepanek, mis kõlab järgmiselt: „§ 5. Käesolewa seaduse põhjal põliseks tarvitamiseks wõi omanduseks antud maaiüksuste tükeldamine vähemateks hüpoteegiüksusteks kui ka liitumine terwete üksustena ehk osaliselt oma wahel wõi mõne teise maaga kunni normaaltalu suuruseni (maaseadus § 17) sünnib maaseaduse alusel“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära luge da.) Asun

uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24, wastu 31 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 5. aruanja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5. wastu wõetud.

Aruandja J. Holberg (loeb):

§ 6. Riiklikust maatagawarast lahutatud maakoha põlise tarvitamise wõi omanduse õiguse wõõrandamise, kinkimise wõi pärandamise korral on riigil kahe kuu jooksul ostu eesõigus, wälja arwatud juhtumised, kui maakoht wõi selle põlise tarvitamise õigus edasi läheb pidaja sugulastele esimeses kolmes sugulasastmes wõi kahes hõimlusastmes.

Wõõrandamise korral omandab riik maakoha poolte kokkuleppe tingimistel, kinkimise ja pärandamise korral — seadusliku hindamise alusel määratud hinnaga.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette § 6. järgmiselt wastu wõtta: „§ 6. Põlise tarvitamise wõi omanduse õiguse wõõrandamise korral, samuti müügile määramisel wõlgade katteks wõi wabatahtliku enampakkumise teel, on riigil tähtajaga piiramata tagasiostu õigus (B. e. s. §§ 3922—3925).“

Tagasiostu hind määratakse kindlaks järgmiselt:

Peale põlise tarvitaja wõi omaniku poolt riigile käesolewa seaduse §§ 8, 9 ja 17 alusel temale müüdüd hoonete ja maa ning pärdaluste eest wäljamaksetud summade tagasimaksmist, on riik kohustatud tagasiostu õiguse tarvitamise korral põlisele tarvitajale täiel määral tasma wiimase poolt kordasaadetud maaparanduse ja hoonete ehitamise kulud, milliste summa määratakse kindlaks käesolewa seaduse §§ 9—11 ettenähtud korras.

See tingimine kantakse lepingutesse ja kinnistusraamatutesse.

Enampakkumine wõib järgneda ainult sarnasel korral, kui riik tagasiostu õigusest loobub.

Oma soowist tagasiostu õigust tarvitada peab riik teatama kahe kuu jooksul sellekohase teate saamise päewast arwates.“

Põhjendus on üksikasjaliselt ette toodud isearwamises, mis ühes üldkommissjoni seletuskirjaga on laiali saadetud.

Juhataja **M. Martna**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Käesolev parandus-ettepanek, mille tegi lugupeetud Riigikogu liige härra Jõeäär, oli ka üldkommisjonis arutamisel, kus sisuliselt tema kohta pikemalt sõna võeti. Mina pean tähendama, et wormilisest küljest käesolewa instituudi siia sissewõtmine ei wasta õigusmõistele, ja ei ole Balti eraseaduse mõtete kohane. Siin paigutatakse täiesti uus wõõras instituut. Tagasiostu õigus, millest jutt oli, on ajalooliselt tekkinud sel alusel, et teatud ajal oli tarwis isesugust reaalkrediiti luua, puudus aga wõimalus luua, hüpoteeki saada oma kinniswara peale, siis saadi sellest küsimusest nii üle, et keegi müüs oma waranduse ära selle tingimisega, et kui ta raha saab, ja temal wõimalus tekib, siis on tal jällegi õigus oma warandust tagasi osta. See oli nii öelda warjatud laenuleping. Selle instituudi tekkimisel on ajalooline põhjendus. Uuemal ajal, kus krediidisaamine kergendatud on, ei tarwitata uuemates modern koodeksites seda instituuti enam; ta on ajalooliselt ära iganenud. Seda tagasiostu õigust on omal ajal väga palju tarwitatud perekonna asjade kohta, mida oli kahju ära müüa, mida ka siiski teatud tingimistel, see on, et pärast tagasi osta wõib, ära müüdi. See oli omal ajal, kuid nüüd ei ole niisuguse tagasiomandamise õiguse seaduse sisse istutamine sugugi otstarbekohane. See oleks esiteks.

Teiseks ei jääks meil niiviisi neist omandusõigustest midagi järele, ja kolmandaks olgu tähendatud, et teatud määral tekitatakse selle läbi meie majanduselule teatud raskusi. Peale selle tähendas lugupeetud ettepanija, et maa tagasiostjal on õigus omanikult maaparanduse eest teatud määral tasu saada. Härra Jõeäär tähendas ära need paragrahwid, mille järele see wõimalik on. Kui meie neid paragrahwe lähemalt waatame, siis näeme, et sugugi nii kerge ei ole.

Peale selle, kui edasi läheme, siis näeme, et mingit õigust ei ole rohkem wõlgasid teha, kui seda koha wäärtus lubab. (A. Jõeäär, sd.: See on uus paragrahw!) Tegelikult nõuab see suurt kontrolli ja takistaks teatud määral meie majanduselu.

Üldkommisjon ei leidnud wõimalikuks käesolewat parandust wastu wõtta. Üld-

kommisjon leidis, et otstarbekohasem olewat, kui riik oma ostueesõigust tarwitab, mis niihästi maksew linnades kui ka mujal. (W a h e l h ü ü d e d.) Riigil ei ole tõesti mingisuguseid huwisid neid uuesti oma kätte tagasi koondada. (A. Jõeäär, sd.: A s u n i k k u d e l e e d a s i a n d m i s e k s.) Kui riik peab neid maid asunikkudele tagasi andma, ja uuesti teatud aja pärast oma kätte koondama, siis ei ole riigil wõimalik sugugi oma toimetustest ja wahetalitustest lahti saada. (A. Jõeäär, sd.: E n a m k u i p o o l e d o n w e e l i l m a.) Heatahtlus, mis ka põhimõttelikult selle wastu räägib, on see, et meil ei taheta uusi põllumehi, asunikke riikliku hoolekande alt wabastada, waid neid tahetakse pidada alati wangis, alati peab riigi walwaja ja hooldaja asuniku tegewust silmas pidama, ja ta tegude järele walwama. Asunikku ei taheta lubada kunagi oma warandusega wabalt toimetada, nagu teine inimene. Näiteks, kui keegi on linnas maja otnud, wõi riigilt laenu wõtnud maja ehitamiseks, siis wõib ta oma warandusega wabalt talitada. Maal on aga asunikul alati selles mõttes kitsendawad kohused peale pandud. Põhimõttelikult ei ole sugugi otstarbekohane, et neile, kes maad on omandanud suurema õigusega, peale pannakse suured takistused maakasutamise juures. Mina kordan, härra Jõeäär, et wabalt pantimisel ja edasiandmisel on oma ajaloolised põhjendused. Mina arwan praegusel ajal neid õigusi asunikkudele mitte anda pole otstarbekohane. Omal ajal tehti seda selle mõttega, et mõisnikkude perekonnad waesusesse ega wiletsusse ei satuks, ja et nende uhkus ja hiilgus ei langeks, mida aga nüüd enam ei ole. (B. Oja, tõer.: A g a s i i n o n k a t u g e w a d p õ h j u s e d.)

Ma ütlen, asutage siis mõni teine instituut, pange kõik kinniswara maal keelu alla, nagu tahetakse seda teha asunikkude kohtadega, siis saan ma sellest aru, see on põhimõttes terve põllumeeste klassi piiramine tema õigustes oma waranduslikkude õiguste suhtes.

Juhataja **M. Martna**: Lõpusõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja **A. Jürman**: Ma puudutaksin weel asja sisulist külge. Kui nüüd waadata härra Jõeäär'i ettepanekut, siis kujuneks selle ettepaneku järele, et riigil on alati tagasiostu eesõigus

selle hinnaga, millega maa läheks asunikude kätte, kas 10, 100 või 1000 aasta pärast. Riik võib igakord öelda: mina ostan selle hinnaga tagasi, missuguse eest maa 100 või 1000 aasta eest asunikule müüdüd. See on midagi võimatut. Tagasiostu juures võetakse arvesse ainult maaparandus ja ehitus. Kuid maaparandus ja ehitused ei ole ainukesed, mis koha väärtust tõstavad, vaid seal on veel palju teisi asjaolusid. Maa põhjalik harimine tõstab ka maa väärtust. Näiteks kui asunikul on koht kiwe täis, ja kui see asunik need kiwid ära weab ja uusi kiwe maapõhjast välja kangutab jne., kus töö maaparandusel mitte ühe ega 10 aasta jooksul ei saa tehtud, vaid kus see põlwest põlwe võib kesta, siis on raske pärast tehtud tööd ära hinnata, see võib ulatada määratutesse summadesse. Teie ei suuda seda waewa, mis asunik koha parandamise juures näinud, ära hinnata. (O. Gustawson, is.: Kas maaparanduse töö tasub ennast ära või mitte?) et pärast õiglast tasu anda.

Kuid läheme edasi. Kes on hindajad? Hindamist toimetab §§ 9. ja 10. ettenähtud korras komisjon. Komisjon seisab koos 3 liikmest ja nimelt: esimees, põllutöoministri määramisel, põllutöoministeeriumi esitaja ja üks liige kohaliku walla riigirentnikkudest või asunikkudest wallanõukogu walimisel. Selle komisjoni koosseis on ühepoolne ainult maaomaniku kasuks. § 10-as on järgmine instants, kes võiks esimese komisjoni tööd parandada, see on maakonna hindamise komisjon, mille koosseis: kohtunik rahukogu määramisel — see on üks komisjoni liige, ja siis üks põllutöoministeeriumi ja üks maakonnawalitsuse esitaja. See on veel ühekülgsem komisjon, teist poolt ei ole seal üldse enam olemas. Neil põhjustel ei või sugugi selle ettepaneku poolt olla, mis härra Jõeäär ette pani.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Jõeäär'i poolt on ettepanek tulnud § 6. järgmises redaktsioonis vastu võtta: „§ 6. Põlise tarvitamise või omanduse õiguse wõõrandamise korral, samuti müügile määramisel wõlgade katteks või wabahtliku enampakkumise teel on riigil tähtajaga piiramata tagasiostu õigus (B. e. s. §§ 3922—3925).

Tagasiostu hind määratakse kindlaks järgmiselt:

Peale põlise tarvitaja või omaniku poolt riigile käsolewa seaduse §§ 8, 9 ja 17 alusel temale müüdüd hoonete ja maa ning päralduste eest wäljamaksetud summade tagasimaksmist, on riik kohustatud tagasiostu õiguse tarvitamise korral põlisele tarvitajale täiel määral tasuma wiimase poolt kordasaadetud maaparanduse ja hoonete ehitamise kulud, milliste summa määratakse kindlaks käsolewa seaduse §§ 9—11 ettenähtud korras.

See tingimine kantakse lepingutesse ja kinnistusraamatutesse. Enampakkumine võib järgneda ainult sarnasel korral, kui riik tagasiostu õigusest loobub.

Oma soovist tagasiostu õigust tarvitada, peab riik teatama kahe kuu jooksul sellekohase teate saamise päewast arwates“.

Asun selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 21 häält, vastu 36 häält, seega tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele paragrahw aruandja poolt ettekantud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see paragrahw vastu wõetud.

Sõna on rkl. Jõeäär'il uue paragrahwi ettepanemiseks.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette uus paragrahw vastu wõtta järgmise sisuga: „§ 6-a. Tagasiostu hinnast tasutakse esimeses järjekorras nõudmised, mis tsiwiil kohtupidamise seaduse § 1890 punkt 1—7 ette nähtud, teises järjekorras kinniswara peale ingroseeritud wõlad, kolmandas järjekorras muud nõudmised; ülejääw summa maksetakse wälja põlisele tarvitajale või omanikule“.

Siis järgmine § 6-b: „Põlise tarvitamise- või omanduse õiguse edasiandmine wahetamise-, kinkimise, samuti pärimislepingu järgi ja pärandamine testamendi teel, niisama ka pantimine, edasi-rentimine või muul teel üleandmine on lubatud ainult neil juhtumistel, kus õigusel teel üle läheb tarvitaja või omaniku sugulastele ülenewas ehk alanewas joo-nes kõigis astmetes, küljoones — esimestes kolmes sugulusastmes või hõimlastele esimestes kahes astmes“.

Ja lõpuks § 6-c: „Põlise tarvitamise või omandusõiguse koormamine wõlgadega on lubatud ainult maawäärtuse ja produktiooni tõstmiseks või hoonete ehitamiseks põllutöoministri nõusolekul“.

Ma ei hakka pikemalt neid paragrahwe põhjendama, sest seda põhjendust on lugupeetud Riigikogu liigetel võimalik olnud läbi lugeda, keda see asi on huwitanud. Ma pean ainult tähendama, et need kitsendused, mida § 6-b teeb, tegelikult palju väiksemad on, kui seda praegumakswad seadused talukohta omanikule teewad. Siin on lubatud testamenti teha, müüa, kinkida, nii palju kui süda kutsub, kuna aga praegu Eestimaal taluomanik isegi oma lapse kasuks testamenti teha ei saa, waid kui temal on seaduslikud pärijad, peab ta kõigile neile jätma.

Juhataja M. Martna: Rkl. Jõeäär'i poolt on kolm uut paragrahwi ette pandud. Nad tulewad üksikult arutamisele ja hääletamisele. § 6-a kõlab järgmiselt: „Tagasiostu hinnast tasutakse esimeses järjekorras nõudmised, mis tsiwiil kohtupidamise seaduse § 1890. punkt 1—7 ette nähtud, teises järjekorras kinniswara peale ingrosseeritud wõlad, kolmandas järjekorras muud nõudmised, ülejääw summa maksetakse wälja põlisele tarwitajale wõi omanikule“.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: Ma arwan, et ei saa kuidagi nende paragrahwide poolt hääletada, siis kui juba see esimene alparagrahw kuus maha on hääletatud, ja üldse mina arwan, et ei ole mõtet üksiku eriseadusega hakata tsiwiil-seadustiku eeskirju muutma, nagu lugupeetud rkl. Jõeäär tahab siin teha.

Juhataja M. Martna: Panen § 6-a hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on paragrahw tagasi lükatud.

§ 6-b on järgmine: „Põlise tarwitamise- wõi omanduse õiguse edasiandmine wahetamise-, kinkimise-, samuti pärimislepingu järgi ja pärandamine testamendi teel, niisama ka pantimine, edasirentimine wõi muul teel üleandmine on lubatud ainult neil juhtumistel, kus õigus sel teel üle läheb tarwitaja wõi omaniku sugulastele ülenewas ehk alanewas jones kõigis astmetes, külgjoones- esimestes kolmes sugulusastmes wõi hõimlastele esimestes kahes astmes“.

Panen § 6-b hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see paragrahw tagasi lükatud.

Siis on weel § 6-c: „Põlise tarwitamise- wõi omandusõiguse koormamine wõlgadega on lubatud ainult maawäär- tuse ja produktsiooni tõstmiseks, wõi hoonete ehitamiseks põllutöministri nõusolekul“.

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Holberg: Kui käesolew paragrahw wastu wõetaks, siis piiratakse riiklikust maatagawarast põlise tarwitamise wõi obroki alusel maadwõtnud isikute tegewuswabadust seadusega. see tähendab, nad ei saaks laenulepinguid teatud määral teha, ja nad wõiksid oma omandusõigust koormata wõlgadega põllutöministri nõusolekul ja ainult teatud otstarbeteks. See tähendab, igakord, kui keegi tahab wõlga teha, peab tema põllutöministri poole pöörama, ja temale suured põhjendused ette panema. Mina arwan, et praegusel ajal mõtet ei ole sarnaseid kitsendusi ühe liigi kodanikkude kohta maksuma panna. Lugupeetud aruandja tõi wäga kujuka põhjenduse ette, et waadake, ennemuiste Wene ajal oli üks klass, kellel ei olnud õigus weksleid wälja anda. Need olid Wene õiguse waimulikud, ja see kitsendus olla wäga häid tagajärgi andnud, sest waimulikud ei ole oma palka selle läbi mitte ära juua saanud, ja et oleks hea, kui asunikud saaksid ka piiratud selles mõttes. Need olid aruandja põhjendused, kui ta sarnase parandus-ettepaneku tegi. Üldkommisjon aga leidis, et asunikud teistega üheõiguslikud kodanikud on, ja et nende õigusi laenutegemise suhtes piirata ei wõi. Nii et üldkommisjoni nimel selle piiramise paragrahwiga ühineda ei saa.

Juhataja M. Martna: Panen rkl. härra Jõeäär'i poolt ettepanud § 6-c hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6-c tagasi lükatud.

Aruandja J. Holberg (loeb):

§ 7. Käesolewa seaduse § 1. põhjal wäljaantawate maakohtade hinna kindlaksmääramine sünnib Riigikogu poolt 8. weebruaril 1923. a. wastuwõetud wäljaspool linnu ja alewid asuwate kinniswarade hindamise seaduse alusel ettewõetud maahindamisel saadud maa boniteerimise andmete põhjal. Wiimaste puudumisel wõetakse aluseks Lõuna-Eestis 4. juuni 1901. a. seaduse põhjal ja Põhja-Eestis rahaministeeriumi poolt

27. mail 1906. a. kinnitatud Eestimaa krediitkassa instruksiooni põhjal ettevõetud maahindamisel saadud maa boniteerimise andmed.

Maahind ei või olla keskmiselt üle 40 gr. kulla väärtuse põllu- ja heinamaa hektaari ja 4 gr. kulla väärtuse karja- ja heinamaa hektaari kohta.

Maakoha hinnale võib § 9. ettenähtud komisjon kuni 50% juurde lisada, arvesse võttes turu lähedust ja teisi maanduslikke soodustusi.

Juhataja M. Martna: Sõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja A. Jürman: § 7. teine lõige läheb lahku üldkomisjoni, rahaasjanduse komisjoni ja maakomisjoni kawast sellega, et maakomisjoni ja rahaasjanduse komisjoni ettepanek on — võtta § 7. teine lõige, kus räägitakse maahinnast, see ei või olla üle 40 grammi kulla väärtuse kolmanda klassi põllu- ja II-b klassi heinamaa hektaari kohta ning 2½ grammi kulla väärtuse keskmise headusega karja- ja metsamaa hektaari kohta. Sisuliselt võib tähendada, et see wahe, mis on võetud 40 grammi keskmise ja 40 grammi kolmanda klassi põllumaa kohta, on umbes 100%. Üldkomisjoni ettepanek on kõrgem 100% maakomisjoni ettepanekust. Kogusummas teeb see välja, nimelt maakomisjoni ettepanek, 3½ miljardi ümber. Wastawalt sellele üldkomisjoni ettepanek oleks 100% rohkem, tähendab kuni 7 miljardit.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette § 7. II lõige võtta järgmiselt: „Maahind ei või suurem olla, kui müüdawa maakoha peale proportsionaalselt selle väärtusele langew osa üldisest wõrandatud maade peale ingrosseeritud, riigi kanda wõtawast wõlast, kursiga 1 Wene rubla = 1½ Eesti marka.“ Kohtade hindamine sünnib esimeses lõikes äratähendatud korras. (J. Sepp, mo.: Missuguste maade pealt?) Wõrandatud maade peale ingrosseeritud kursiga 1 Wene rubla = 1½ Eesti marka, just sellesama kursiga, millega põllumehed välja maksid oma talukohtade ostuwõlad Eesti riigile või Eesti riigikassasse, ja maksid 1 kuldrubla 1½ Eesti marka. (J. Hünerson, põl.: Kus meie oleme seda saanud, kes müüb seda?) Härra Hünerson, Teie olite ometi Riigikogus

I ja II Riigikogu ajal. (J. Sepp, mo.: Kas Riigikogu ajal maid müüdi. — J. Hünerson, põl.: Ei ole keegi müünud.) Mina ei tea, kas teie olete müünud või mitte, aga need, kes omale kohad ostsid põllupanga läbi ja jäid wõlgu, maksid põllupangale wõlgujäänud summad Eesti riigikassasse kursiga — 1 kuldrubla = 1½ Eesti marka. (J. Sepp, mo.: Kuipalju aga makseti?) Need kuldrublade wõlad ulatasid kümnetesse miljonitesse.

Mina loodan, et see ettepanek iseäranis härradele põllumeestele peaks wastuwõetaw olema. Mina põhjendan seda ettepanekut sellega, et meie rühma seisukoht on: riik mõisnikkudele maa eest tasu maksta ei pruugi, riik ei pea maade eest tasu maksma, ja wõtab oma kanda wõlad, mis mõisate peale olid ingrosseeritud. Neid wõlgu oli samapalju, kuipalju need mõisad wäärt olid hindamise järele. Mõisnik on kätte saanud oma hinna kulla väärtuses ja tasku pistnud. (K. Kornel, rhw.: Aga see mõisnik, kes oma mõisa peale wõlga ei teinud?) Üldsummas on mõisad koormatud wõlgadega niipalju nagu nad wäärt olid. Üksikud on, kus wõlgasid ei ole tehtud, absoluutset õiglust aga on wõimatu kätte saada. Kui see põhimõte wastuwõetaw on, et riik ainult maade peale kinnitatud wõlad oma kanda wõtab, siis ei jää mingit põhjust asunikudelt rohkem võtta, kui riik ise maksab. Eelpool juhtisin tähelepanu selle peale, et Eesti riik nende talukohta omanikkude, kes põllupanga läbi maad ostsid, kus hooned peal olid, ja mis inwentaariga warustatud olid, et ta nende kohtade ostjatele lubas riigikassasse oma wõlad kursiga 1½ Eesti marka ühe kuldrubla eest tasuda. Selle kursiga tulid siiski mitmedkümned miljonid sisse. (J. Sepp, mo.: Aga siin tuleb välja rehkendada, kuipalju nad puhtas kullas välja maksid.) Tean seda wäga hästi, need andmed on põllupanga päberites kõik olemas. Asunikud on aga neist taluomanikkudest mitmewõrra raskemas seisukorras, sest neil tuleb hooneid ehitama hakata ja inwentaari muretseda, ja igatahes seisukord on sellepoolest neil raskem kui kohaomanikkudel, kellel ostmise ajal hooned ja inwentaar juba olemas olid. Kui riigi poolt aga tahetakse mingisugust wahekasu võtta, siis on loomulik ja arusaadaw, et selle wahekasu peale

kõigeesimeses järjekorras pretendeerivad endised mõisaomanikud, kes selle summa omale tahavad saada. Mina ei näe põhjust, miks peaks Eesti riik suurt osa oma kodanikkudest selle läbi koor-mama, et neile lisaks sennistele veel erimaks peale pannakse endiste maaomanikkude kasuks. Ja mina arwan, et see mõisnikkude maa, mida asunik oma kätte on saanud, nüüd alles õige peremehe kätte on läinud, kes ise wõi kelle esiwanemad seda maad oma waewaga üles on harinud ja seda kõlbulikus seisukorras hoidnud. Minu arwates ei ole mingisugust põhjust, olgugi et üksikud erandid on olemas, kus maa otsekohe ei ole endise harija kätte läinud, sellepärast niisugusel puhul suuremat hulka asunikke koormama hakata. Ja selle tõttu peaks minu ettepanek wastuwõetaw olema. Ühes sellega peaksid wastuwõetawad olema kõik need ettepanekud § 6. kohta, mida Riigikogule ette kandsin ja mida III lugemisel kordan. Ainult sarnasel korral, kui III lugemisel need minu poolt § 6. kohta tehtud ettepanekud peaks wastu võetama, siis on mõtet veel korrata § 7. lõiget sarnasel kujul, nagu mina ette kandsin. Kui ettepanekud peaks tagasi lükatama, siis mingisugust iseäralikku alust ei oleks § 7. teise lõike kohta tehtud ettepanekut kordama hakata, mida ma praegu Riigikogule wastuwõtmiseks esitan.

R. Penno (as.): Mina puudutan ka käesolewa paragrahwi teist lõiget. Kõigepealt peab tähendama, et teises lõikes üldkommissjoni poolt esitatud kujul maa-koha hind selgusetuks jääb, kui suur ta tõelikult tuleb. Teises lõikes on öeldud, et maahind wõib olla keskmiselt üle 40 grammi kulla wäärtuse põllu- ja heinamaa hektaari ja 4 grammi kulla wäärtuse karja- ja metsamaa hektaari kohta. Esimene lõige käesolewas paragrahwis kõneleb aga üksikute kohtade individuaalhindamisest. Esimeses lõikes on öeldud, et käesolewa seaduse § 1. põhjal wäljantawate maakohtade hinna kindlaksmääramine sünnib Riigikogu poolt 8. weebruaril 1923. a. wastuwõetud seaduse põhjal. Sealsamas aga öeldakse järgmises lõikes, et maahind ei wõi olla keskmiselt üle 40 grammi kulla wäärtuse, millele iga üksiku koha hinnale wõib juurde lisada kunni 50%. Kui paragrahwi esimene lõige kõneleb individuaalselt iga koha hinnast üksikult, siis tuleb mõista

ka teist lõiget nii, et see käsitab iga koha keskmist hinda. Kui päris loogiline olla, tekiwad sellest järeldused, mis halwemad kohad raskesse seisukorda panewad. Panneksime keskmise hinna 40 grammi ka halwema maapinnaga koha kohta, siis ei ole see õige. Nii igatahes üldkommissjon käesolewat lõiget redigeerida ei ole tahtnud. Tahtmatult on see nii wälja kujunenud. Mina arwan, et maakommissjoni poolt esitatud hind kui ka ta redigeerimine palju selgem ja otstarbekohasem on. Põllutööminister oma kõnes käesolewa seaduse I lugemisel tähendas, et maakommissjoni hinna kindlaksmääramine küllaldane ja küllalt selge ei ole, ja wahemärkusena tähendati, et wõib küll kindlaks määrata III klassi põllumaa hinna, kuid teiste maaklasside hindu wõib määrata samastena, mis sugugi ei wasta praegusele maaklasside puhaskasu määra-dele. Sellepärast teen oma poolt ettepaneku, esitatud redaktsioonile juurde lisada mõned selgitawad mõtted, nii et kogu selle paragrahwi teine lõige kõlaks järgmiselt: „Maahind ei wõi olla üle 40 grammi kulla wäärtuse III klassi põllu- ja II-b klassi heinamaa hektaari kohta ning 2½ grammi kulla wäärtuse keskmise headusega karja- ja metsamaa hektaari kohta. Teiste maaklasside hektaari hind arwatakse wälja wastawalt maa boniteedi põhjal kindlaksmääratud maaklasside tulukuse wahekorrale, kusjuures käesolewas paragrahwis tähendatud maaklasside hind ja nende boniteedi alusel kindlaksmääratud tulukus aluseks wõetakse.“ Nii et siin enam mingisugust kõrwalekaldumist olla ei saa. Mis puutub aga hinna kõrgusesse, siis julgen veel kord meelde tuletada meie rühma liikme Ostrat'i poolt ettetoodud andmeid, mis näitasid, et üldkommissjoni poolt määratud hind mitte millegagi põhjendatud ei ole. Sellepärast arwan mina, et peaks wastuwõetaw olema minu poolt esitatud ettepanek. Maa- ja rahaasjanduse komisjon on palju kompetentsemad sarnaste asjade otsustamisel kui üldkommissjon, sest nad teewad tegemist rohkem maa-reformi teostamise ja riigi majandusliku seisukorraga.

C. Schilling (sks.): Meine Herren! Zum § 7. möchte ich, zurückgreifend auf meine Ausführungen der I Lesung, folgendes bemerken.

Bei Bestimmung des Preises von

Grund und Boden ist, wie ich schon damals sagte, massgebend die Ertragsfähigkeit. Diese Ertragsfähigkeit muss nach zwei Seiten hin vorhalten: erstens für den unvermeidlichen Zahlungsdienst, — das sind Zinsen und, wenn vorgesehen, Amortisation, und Steuern, — zweitens für den Arbeitsdienst, also das Leben. Der Preis ist zu niedrig, wenn die mit ihm bezahlte Ertragsfähigkeit eine gesicherte Deckung von Zahlungs- und Arbeitsdienst unverhältnismässig übersteigt, er ist zu hoch, wenn das umgekehrte Fall eintritt. Wir bekommen ein deutliches Bild, wenn wir einige, während der Bratung dieser Novelle vorgekommene Preisgrundlagen parallel in eine Berechnung einstellen und die Resultate in Abhängigkeit stellen oder vergleichen mit dem Acker, oder dem Roggenertrage desselben.

Ich werde drei Berechnungen parallel aufstellen: die erste, wie auch das vorigemal, mit einem Bodenpreise nach der Sicherungstaxe der Estland. Creditkasse; die zweite mit einem Preise von 40 Goldgramm pro ha. mittleren Acker- und Wiese, wie hier im Gesetz vorgesehen; und die dritte mit einem Preise von 80 Goldgramm, wie ursprünglich statt 40 vorgesehen war.

Der beste Wertmesser für Grund und Boden ist seine Creditfähigkeit, die ihm von Seiten einer agraren Beleihungsinstitution zugesprochen war. Diese Institutionen, die im Interesse der eigenen Sicherheit zu operieren gezwungen sind, beleihen bekanntlich nur soweit, als ein ungestörter Zinsendienst nebst Tilgung vollkommen ausser Zweifel sind. Ebenso verfuhr auch die Estl. Creditkasse; sie belieh dabei den Grund und Boden, nicht die inventaren Immobilien des Grund und Bodens und die Beleihungsgrenze stand natürlich erheblich hinter privaten Kaufpreisen zurück. Es wunderte mich neulich, dass hier behauptet worden ist, und zwar von einer Seite, wo ich ruhige Sachkenntnis glaubte voraussetzen zu dürfen, dass jene Sicherungstaxe hoch gewesen sei. Es ist doch seinerzeit, aus wirtschaftlichen und geschäftlichen Reflexionen immer wieder hervorgehoben worden, dass die Taxation der Creditkasse allzusehr hinter der Fähigkeit des Bodens zurückstehe. Wie hoch ist nun dieser, zu Sicherungszwecken angenom-

mene Bodenwert der Creditkasse geschätzt worden? Auf 1 Dessj. mittleren Ackers war es, wie ich vorigemal sagte, 187,5 Rbl. = 37.500 Mk., während dieselbe Taxe auf 1 Dessj. Nutzland, also Acker, Wiese und Weide bezogen 105,7 Rbl. = 21.150 Mk. ergab. Ich nehme letztere Zahl, weil der Abgesandte Ostrat neulich hier mit der Nutzlandeinheit operiert hat, wobei er allerdings einen schweren Irrtum sich erlaubte, den zurechtzustellen ich nun die Gelegenheit wahrnehme. Herr Ostrat gab nämlich an, dass der von der Creditkasse angenommene Durchschnittswert einer Dessj. nur knapp 40 Rbl. sei. Er hat aber fehlerhafterweise das ganze Areal der beliebigen Grundstücke, in welchem Wald und Unland mit eingeschlossen sind, die aber nicht taxiert sind, das sind rund 938.000 Dessj. in die Summe des Schätzungswertes, das ist rund 39,4 Millionen Rbl. hineingeworfen, während de facto die Schätzung sich nur auf Nutzland allein bezieht. Danach hat 1 Dessj. geschätzten Nutzlandes einen durchschnittlichen Sicherungswert von 105,7 Rbl. und nicht von knapp 40 Rbl., wie Herr Ostrat irrthümlicherweise glaubte finden zu dürfen.

Also 105,7 Rbl. = 21.150 Mk. ist für die erste Variante meiner Rechnung der anzunehmende Wert 1 Dessj. Nutzlandes.

Sehen wir nun zu wie sich zum Beispiel eine Siedlerstelle von 20 ha. oder Dessj. mit diesem Preise verhält, im Sinne der Auskaufmöglichkeit, auf den Acker bezogen.

Als Object nehme ich die Normalstelle, die der Herr Landwirtschaftsminister als Beispiel anführte, also eine solche von 20 ha. oder Dessj. bei welcher er $\frac{3}{4}$ Nutzland, das wären 15 Dessj. annahm. Von diesen 15 Dessj. Nutzland wären normaliter 10 Dessj. Acker, von diesen wohl $\frac{1}{5}$, also 2 Dessj. Winterkorn, sagen wir Roggen. 15 Dessj. Nutzland à 21.150 Mk. würden 317.250 Mk. darstellen. Der 4% Zinsendienst nebst Tilgung in 60 Jahren machen jährlich rund 14.300 Mk. aus. Die übrigen Steuern und Abgaben, darunter 5.000 Mk. Zins und Tilgung für Inventar und Baudarlehen, machen, wie ich mich persönlich und and der Hand eines reichen amtlichen Materialbesitzer überzeugt habe, jährlich für eine Stelle von 20 Dessj. durchschnitt-

lich kaum 9.000 Mk. aus, ich nehme aber absichtlich rund 9.000 Mk. an. Der jährliche Zahlungsdienst wäre also $14.300 + 9.000 = 23.300$ Mk. Der Netto-ertrag einer Dessj. Roggen, nach Abzug der Saat ist, nicht hoch gerechnet 60 Pud, à bloß 200 Mk. = 12.000 Mk. Wir sehen also, dass bei einem Preise, der bloß die für Nutzland angenommene Sicherungstaxe der Creditkasse nicht übersteigt, der unbedingte Zahlungsdienst schon vollständig von den 2 Dessj. vorhandenen Roggenfläche allein gedeckt wird, wobei das übrige Areal, das ist — 18 Dessj., darunter 13 Nutzland dem Arbeitsdienste oder Leben frei zur Verfügung bleibt.

Nehmen wir als zweite Variante einen Preis von 40 Goldgramm pro ha. mittleren Ackers und Wiese, das wären 10.000 Mk. pro Dessj. Nutzland, gegebenen Falles 150.000 Mk. und dazu kämen, wie auch der Herr Landwirtschaftsminister anführte, etwa 5.000 Mk. für Wald und Weide, im ganzen also ein Preis von 155.000 Mk. 4% Zinsen und Tilgung in 60 Jahren wären knapp 7.000 Mk. und Steuern und Bauabträge wie oben 9.000 Mk., also ein unbedingter Zahlungsdienst von nur knapp 16.000 Mk., was kaum mehr ausmacht als der Nettoertrag von $1\frac{1}{2}$ Dessj. Roggen.

Nun meine Herren, das ist eine ganz unverhältnismässig schwache Beanspruchung, der Kaufpreis ist bei 40 Goldgramm unbegründet, ich möchte sagen unverantwortlich niedrig. Bei einem Preise von 80 Goldgramm, wie ursprünglich im Gesetze vorgesehen war, würde der Preis 305.000 Mk. betragen, der jährliche Zinsen- und Tilgungsdienst 13.725 Mk., die ganze jährliche Zahlungsleistung aber inclusive Steuern und Abgaben 22.725 Mk., also immer noch weniger wie bei Berechnung des Preises laut Sicherungstaxe der Creditkasse für Nutzland. Auch in diesem Falle würde allein schon eine knappe Netto-Roggen-ernte von den 2 Roggen-Dessj. genügen, um Kaufzinsen, Amortisation und Steuern zu bezahlen, während alles übrige für Unterhalt und Leben frei bleibt. Wenn hier behauptet wurde, dass die Bauten den Kaufpreis belasten, daher drücken müssen, so kann ich entgegnen, dass erstens bei den Vorzugsbedingungen wie die Siedler sie zu Bauzwecken geniessen, von einer wesentlichen Belastung nicht

die Rede sein kann; dass zweitens der Tilgungsdienst für Baudarlehen schon in den von mir sehr bereit gezogenen Abgaberrahmen hereingenommen ist; dass drittens auch mit der eigenen Arbeitskraft des Siedlers gerechnet werden muss, die eigentlich in Geld nicht gerechnet werden kann.

Wenn, wie Herr Ostrat es tat, die Höhe des Auskaufspreises abhängig gemacht wird von einigen zufällig bereits privatim gezahlten Preisen, so will das garnichts sagen, denn jetzt sind die Preise durch das Landangebot infolge der Agrarreform künstlich gedrückt und die Anzahl der Stellen aus denen der Durchschnitt gefolgert wurde, ist sehr klein, und überdies ist wahrscheinlich auch in diesen Fällen in dem Kontrakt ein geringerer Preis hineingenommen worden um die Gebühren zu verringern. Auch ist wahrscheinlich, dass es weniger gute Stellen waren, die verkauft wurden.

Wenn man die Frage des Auskaufspreises sowohl volkswirtschaftlich als auch finanzpolitisch richtig abgewogen beantworten will, so hält der hier im § 7. vorgeschlagene Satz von 40 Goldgramm pro Hectar eine gesunde Kritik nicht aus.

An der Hand des rechnerischen Beweises und der Einschätzung der den Siedlern zukommenden Leistungsmöglichkeiten bin ich der Meinung, dass 80 Goldgramm pro Hectar sowohl der Arbeitspflicht des Siedlers entspricht, als auch dem guten Rechte des Staates diesen Preis zu verlangen. Daher schlage ich vor in der ersten Zeile des zweiten Absatzes des § 7. statt der Worte: „40 Gr. Goldwert“ die Worte: „80 Gr. Goldwert“ zu setzen.

O. Gustawson (is.): Kui meie riiklikust maatagawarast põlisele tarwitamisele wõi omanduseks antawate maade madalamat hinda kaitseme, siis kindlatel eeldustel.

Esimene eeldus: maa madalam hind ei tohi mingil tingimusel teha teed maaga sahkerdamisele. Peaks olema iseenesest mõistetaw: kui tahetakse maad omandada alla turuhinna, siis peab sel teel omandatud maatükkide tarwitamisel teatud piiramiste põhimõtte tunnustamist leidma. Muidu kaob see alus, millest wälja minnes wõib kaitsta tasu allapoole turuhinda. Selles mõttes on täna §§ 4. ja

5. kohta tehtud ettepanekud. Need ettepanekud on tagasi lükatud eestkätt härrade põllumeeste ja teiste parempoolsete poolt, selle juures ei ole aga asunikudki oma kaasabi neile keelanud andmast. Olgu teatud ettepanekuile otse wastu hääletades wõi erapooletuks jäädes, on nad aidanud need ettepanekud, mis olid sihitud selleks, et ära hoida maade kokkukuhjamist ja maadega sahkerdamist, tagasi lükata. Ma mõtlen siin härra Zimmermann'i poolt tehtud ettepanekuid §§ 4. ja 5. kohta ja samuti rkl. Jõeäär'i poolt tehtud ettepanekuid: §§ 6., 6-a, 6-b, 6-c. (Wahel hüüe aruandja J. Holberg'i poolt.) Härra Holberg, mitte selleks, et asunikud peaksid jääma teisejärgu kodanikkudeks, waid selleks, et riigile jätta õigus tagasi osta neid maid, mis ta odawa hinnaga müünud, sama hinna eest, siis kui neid tahetakse maha müüa wõhiwõrastele isikutele. See peaks päris selge olema. Kui aga härrad parempoolsed ja asunikud, käte ja jalgadega sarnaste riigi huwisid kaitswate kitsenduste wastu sõdiwad, siis järeldame meie siit mitte midagi muud kui seda, et tahetakse kaitsta mitte nii palju tegelikkude maaharijate kui kohtadega sahkerdajate huwisid. Teisiti ei oska meie seletada wastuseismist kõigile neile ettepanekuile, mis tahawad riigi ette pista riigilt saadud kohtadega sahkerdamisele. Meie jääme enne kui pärast selle eelduse juurde ja kordame sellest wälja minnes oma wastawaid parandusi III lugemisel. Näidaku siis asunikud, kelle huwisid nad õieti kaitsewad, kas tegeliku maaharija wõi sahkerdaja omi.

Teine eeldus odawate hindade poolt olla, on meie arwates see, et maahinnast peab olenema mõisnikkudele maksetaw tasu. Peaks olema iseenesest mõistetaw, et mõisnikkudele ei tohi milgil tingimisel maksta rohkem, kui riigi maatagawarade eest saadakse. Tasumaksmise küsimus on praegu alles tulewikuküsimus. Meie arutame asju ümberpöörnud järjekorras. Loomulik oleks olnud enne tasuküsimus otsustada ja siis lahendada riigimaade põlisest tagawarast antud maa hinna küsimus. Nüüd on aga teisele teele mindud ja sellepärast wõib praegu arwestada ainult oletustega. Meie tahaksime kuulda, kas põllumehed siis, kui kord otsustada tuleb tasumaksmise küsimus, weel pooldawad oma tänapäewa arwamist, et pea-

miseks põhjuseks, miks nad madalate maahindade poolt on, olla see, et nad ei tahtwat maksta liig kõrget tasu mõisnikkudele. Meie kardame küll, et kui ükskord sinnamaale jõutakse, siis tänapäewased põhjendused unustatud on ja eestkätt põllumehed katsuwad läbi pressida hästi kõrge tasu endistele mõisnikkudele wiimastelt wõõrandatud maade eest. Meie jääme enne kui pärast selle eelduse juurde, et praegumäärataw hind riikliku maatagawara eest peab määrama mõisnikkudele maksetawa tasu suuruse. Kui see eeldus wastuwõtmist leiab, siis saab olla ainult üks seisukoht hinna suhtes — wõimalikult madal hind. Kui meie läheme algawate asunikude ja teiste kehwikute käest kõrgeid maahindu wälja pressima ainult selleks, et sel teel saadud raha teise käega edasi anda endistele mõisnikkudele, siis oleks see meist enam kui mõistmatu. Ma rõhutan weel kord: peetagu see eeldus siis meeles, kui kord tuleb kõne alla endistele mõisnikkudele tasumaksmise küsimus. Rkl. Jõeäär on teinud ettepaneku, mis mitukorda kauge-maleulatawam on, kui härra Penno ettepanek sellesama paragrahwi juurde, aga jälle waid eeldusel, et sellega ühteaegu otsustatakse tasumaksmise küsimus. Kolmas eeldus madalate hindade poolt olemiseks on see, et paragrahw neljandas fikseeritud riikliku maatagawara hind peab olema põhihinnaks kõigile teistele maahindadele. Siin kutsun ma härrasid põllumehi juba ette mõtlema selle peale, mis nad siis samas suhtes kõneleda kawatsewad, kui kord arutamisele tuleb popside maaküsimus. Kui nüüd asunikud ja põllumehed üksteise wõidu ihust ja hingest püüawad selgeks teha, kui häbemata odaw olla maa turuhind, siis lubatagu, kui tuleb arutamisele popside maahinna küsimus, pidada meest sõnast, nagu härga sarwest. Oli juba juhus üldkommisjonis weenduda, et põllumehed siingi kawatsewad käia hotentoti kaheotsaga moraali järgi: maahind olenegu sellest, kes maa eest maksab ja kellele. Oleme meie ostjad, olgu maahind hästi madal, oleme meie aga müüjad, olgu maahind kõrge. Kui ma seal tähendasin, et praegumäärataw hind peaks olema alushinnaks, mis määrab popsi kohtade maahinna, siis hüüdis põllumeeste rühma liige härra Holberg waele: „See on sootuks teine asi.“ Sedasama teist asja kin-

nitas ka härra Martinson. Nende „teine asi“ tähendas muidugi, et popsikohtade müümisel tuleb wilistada riigimaa hinna peale. Meie rühm leiab ka, et see sootuks „teine asi“ on. See ei räägi aga mitte popsi, waid peremehe wastu. Kui nüüd leitakse, et riigimaadele peab määrama wõimalikult madala hinna, siis ei tohita siinjuures unustada, et asunikudele antaw maa on kaugelt parem ja eeskujulikumalt haritud kui see, mida popsid peawad ostma. Keegi ei waidle wist wastu wäitele, et popsid selle maalapikese, mille peal nad elawad, suuremalt osalt oma higi ja werrega — lubatagu mul siin põllumeeste poolt tihti tarwitatawaid sõnu korrata — kõlbmata maast ise on üles harinud. Missugune alus siis õieti õigus-taks sarnaste maatükkide eest wõtma kahe- ja kolmekordset hinda wõrreldes sellega, mis praegu määratakse riigimaa hinnaks. Sellepärast: olles praegu odawa hinna poolt, peab seda oldama ka siis, kui kord tuleb otsustada popside maahinna küsimus.

See on kolmas eeldus, mis lubab meid olla riikliku maatagawara odawama hinna poolt.

H. Ostrat (as.): Wäga austatud rahwasaadikud! Käesolewa seaduse esimesel lugemisel näitasin mina andmete waral, et kawatsetaw maahind tegelikust turuhinnast ligikaudu pool kallim on. Härra Penno poolt on nüüd wastaw parandus tehtud, mille järele maahind õigluse tasapinnale seatakse. Tahaksin uskuda, et kõrge kogu liikmed juba nüüdki härra Penno parandust pooldawad, aga arwan mitte ülearuseks oma poolt weel mõnda tõendust ja põhjendust härra Penno paranduse kasuks ette tuua. Selle hinna järele, mis härra Gustawson soovitas, tuleks keskmine talu 3.000 marka maksma, mille aastane rent 120 marka oleks. Kas see hind õiglane wõi mitteõiglane, jäägu igaihe enese otsustada.

Asja õiglaseks hinna määrajaks on ta wäärtus. Wäärtuse määrajaks asja tarwitamise tulukus wõi tasuwus. Ka asundustalu maahinna määramise korral peab meie maapidamise tulukus wõi tasuwus selge olema. Katsun seda riigi statistika keskbüroo andmete waral selgeks teha. Keskmine asundustalu on 22 hektaari suur, sellest põllumaad 9,9 hektaari, heinamaad 6,6 hektaari, karja- ja metsa-

maad 4,5 ha., muud maad — sood ja rabad — 1 ha. Põllule külitakse protsentuaalselt järgmisi wilju:

Rukkeid 15,37% ehk 1,56 ha., nisu 2,72% ehk 0,25 ha.;

otre 14,84% ehk 1,47 ha., kaera 18,77% ehk 1,85 ha.;

kaun- ja segawilja 10,79% ehk 0,96 ha.;

kartulid ja juurwilja 7,87% ehk 0,78 ha., lina 2,70% ehk 0,26 ha.;

põldhein 10,02% ehk 0,99 ha., kesas seisab 16,43% ehk 1,63 ha.

Mööda minnes peab tähendama, et lahkumine wiljakülwide määras asunikude ja teiste põllumeeste wahel on õige wäike. Tuntawam wahe on põldhein ja segawilja külwimääras, kus esimest asunikudel vähem, teist rohkem külitud on.

Üleriiklikku põllusaaduste saaki wiie wiimase aasta jooksul hektaari pealt keskmiselt wõttes, oleks keskmise asundustalu saadused:

Rukis: $63,5 \times 1,56 = 99$ pd., nisu: 65 pd. $\times 0,25 = 16,25$ pd.;

oder: $55,7$ pd. $\times 1,47 = 81,8$ pd., kaer: $54,7$ pd. $\times 185 = 101,2$ pd.;

sega- ja kaunwili: $59,8$ p. $\times 0,96 = 57,3$ pd.;

kartuli ja juurwili: 632 pd. $\times 0,78 = 493$ pd.

Lina: seeme $19,8$ pd. $\times 0,20 = 5,14$ pd., lina, kiud: $19,6$ pd. $\times 0,20 = 5$ pd.

Põlluhein: 190 pd. $\times 0,99 = 188$ pd., aasahein: 75 pd. $\times 6,6 = 495$ pd.

Wõtame wiljaseemne 11 puuda hektaari kohta saagist maha ja arwestame ülejäägi raha peale ümber, hinnaks wõttes 1924. a. sügise ja 1925. a. alguskuude keskmised hinnad, siis oleks saak järgmine:

rukis	$400 \times 82 = 32.800$ mk.
nisu	$420 \times 14 = 5.880$ „
oder	$320 \times 65 = 20.800$ „
kaer	$250 \times 81 = 20.250$ „
segawili	$270 \times 46 = 12.420$ „
kartul	$70 \times 390 = 27.300$ „
lina: a) seeme	$500 \times 3 = 1.500$ „
b) kiud	$2500 \times 5 = 12.500$ „
Põlluhein	$100 \times 165 = 16.500$ „
Aasahein	$65 \times 495 = 32.170$ „

Kokku 182.120 mk.

Õlgi ega karjamaa rohtu ma ei arwesta. Need on wastutasuks laudasõn-

niku ja kunstwäetise eest, ilma milleta põld meie kliimas wilja ei kaswata. Asuniku majapidamises on 4,8 inimest. Neist 2,5 täistööealist ja 2,3 last, 1,5 hobust — see on 4 tööüksust — 2,5 inimest ja 1,5 hobust. Aasta kohta teeb see $4 \times 300 = 1.200$ tööpäewa. Arwame tööpäewa hinnaks 150 marka, mida kalliks ei wõi lugeda, sest sellest peab töötaja toidetud, riidetud olema ja endale korteri ühes küttega pidama, siis teeb see kogusummas $150 \times 1.200 = 180.000$ marka. Just niisama palju, kui palju talu kogusissetuleku summa oli. Kust saab maksude maksmiseks raha? Kui meie tööjõudu ligemalt vaatleme, siis näeme, et need on: asunik, peremees ja perenaine, palgatud suwiline, üks hobune aasta läbi, teine ainult suwel. Kuu kohta oleks iga tööüksuse palgaks $150 \times 25 = 3.750$ marka. Et keegi odawamat tööjõudu suweks palgata saaks, kes oma riide ja leiwaga teenima tuleks, on waewalt wõimalik. Isegi karjalapse kohta on see küsitaw. Hobuse toitmise kuludeks arwestab riik oma ametnikkudele maal 3.500 marka kuu kohta, millist summat aluseks wõttes 250-margaline ülejääk kuus wõi 3.000-margaline ülejääk aastas oleks. Kui meie aga hobuse wananemist ja selle tõttu looma wäärtuse wähenemist silmas peame, siis ei ole ka siin tõeliselt mingit ülejääki.

Arwestada tuleb asunik-kohapidajal maksude maksmiseks rahasaamiseks ainult iseenese ja oma naise töötasuga. See oleks $150 \text{ mk.} \times 600 = 90.000$ margaga. Jätkub sellest?

Tulumaksu arwestamise juures on elatismiinumiks arwatud perekonna kohta 60.000 marka ja iga alaealise lapse kohta 20.000 marka. Asuniku perekonnas on keskmiselt 2 last, sellega elatismiinumum 100.000 marka. Seega puudub tal elatismiinumini weel 10.000 marka. Aga sellestki summast, mis napilt elamist wõimaldab, tuleb tal hulk maksusid maksta ja kohustusi kanda. Ei tohiks huwitusega olla, kui neid maksusid ja kohustusi ligemalt vaatleme. Kõigepealt rendimaks. Ma ei eksi kuigi palju, kui oletan, et keskmine asundustalu hinnatakse 80 puhaskasu rubla peale. Rendiks oleks 400 klg. rukkeid, praegusel korral à 15 mrk. klg. on 6.000 marka aastas. Kinniswaramaks à 21 marka puhaskasu rubla pealt on

$21 \text{ m.} \times 80 = 1680$ marka. Tulumaks 500 marka. Hoonete inwentaari, ehitus, metsamaterjaali, erilaenu protsent — laenukogusumma vähemalt 200.000 marka — 5% wõetult = 10.000 marka. Tulekinnitus 1000 marka, kiriku ja ühingute maksud 1.000 marka, wallamaks 1.000 marka, kaitseliidu maks 440 marka, kokku 20.620 marka. Kuigi siin wõimalik on kiriku ja ühingute maksust wabaneda, sest need ei ole sunduslikud, siis peab küll tähendama, et laenu protsendid kaugelt suuremad tulewad, kui minu poolt ette toodi. Siis weel naturaalkohustused, eestkätt tee korrashoid ja wallaküüdid. Esimene neist — teede korrashoid, nõuab vähemalt 5—6 hobuse tööpäewa ja tuleb kergelt hinnatud — 2.000 marka maksmata. Walla küütide minimaalne summa — 500 marka, kokku 2.500 marka. Kõik kokku — 20.620 marka = 23.120 marka, ehk ümmarguselt 1.000 marka hektaari pealt. Nii et asunikul enda ja perekonna toitmiseks, katmiseks, laste koolitamiseks, majapidamise inwentaari muretsemiseks, wõlgade wähenemiseks jne. üle jääb waewalt 70.000 marka. Summa, mis ainult igapäewaseks leiwaks waewalt jätkub, sest siin saab 4-liikmelisel perekonnal aasta läbi iga kõhutäie peale napilt 16 marka kulu tada $70.000 \text{ m.} : (365.3.4) = 16 \text{ m.}$ rääkimata weel muud eelpool nimetatud waja-duste täitmised.

Nüüd kerkib tahtmata küsimus üles — millelega on see seletataw, et nii wähese töötasu juures terwe asunduse majapidamised wälja ei kõnge, waid et nad otse wastupidi koguni edenemise tõusu näitawad. Wastus: asundusmajapidaja kõige suurema enesekitsendamise läbi. Asuniku tööpäewa pikkus ei piirdu kaheksa tunniga, waid 2×8 tunniga, sagedasti + 4 tundi weel juurde. See on ka tööwiljakuse kohta maksew. Kõik see wõimaldab asunikul waba aega juurde wõita, et parajal silmapilgul rahalist kõrwalteenistust leida, wõi ehituse korral isetegewusega rahalisi wäljaandmisi ära hoida wõi neid wähenendada. Ühtlasi aitab see olukord ka ära seletada, miks ju 7-aastased lapsed asundustaludes tööliste nimekirja satuwad ja mispärast Wiljandi praost maakonna sinodile kurtma pidi, et asunikud ei pühitse pühapäewa, waid rühiwad tööd teha. Nii üks kui teine on kurb nähtus. Neid kurbi nähtusi ei saa aga mitte hurjutamisega kõrwaldada.

waid olukorra parandamise teel. Seda võimalust pakub härra Penno poolt tehtud parandus.

Kõiki nüüd ja seaduse I lugemisel minu poolt ettetoodud põhjendusi silmas pidades, julgen loota, et kõrge kogu asunikudele maahinna määramisel õigluse tasapinnale asub ja härra Penno paranduse

poolt hääletab. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **M. Martna**: Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Rüügikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.